

Kemal Gözler

İNSAN HAKLARI HUKUKUNA GİRİŞ

(c) K. Gözler (anayasa.gen.tr/ihhg-secki.pdf)

Kemal Gözler
İNSAN HAKLARI HUKUKUNA GİRİŞ

(c) K. Gözler (anayasa.gen.tr/ihhg-secki.pdf)

Ekin Basım Yayın Dağıtım, ISBN: 978-625-7983-42-6

© 2020. Her hakkı mahfuzdur.

Birinci Baskı: Temmuz 2017

İkinci Baskı: Ocak 2020

Düzeltilme: Burcu Uykun ve Sibel Yılmaz

Dizgi ve Sayfa Düzeni: Kemal Gözler

Kapak: Kemal Gözler (*Fikir*); Fusun Baykan (*Uygulama*)

Eleştirileriniz İçin: kgozler@hotmail.com

Kitabın Tanıtımı: www.anayasa.gen.tr/ihhg.html

Baskı: Star Ajans Ltd. Şti. Alaaddinbey Mah., 634. Sokak, NİLTİM,
Ayaz Plaza no 24, Nilüfer - BURSA Tel: 0224 249 23 20 Sertifika No: 15366

Dağıtım: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Şehreküstü Mahallesi,
Cumhuriyet Caddesi, Durak Sokak No 2, Osmangazi - BURSA
Tel: 0224 220 16 72; 223 04 37; Faks: 0224 223 41 12 Web: ww.ekinyayinevi.com
E-mail: info@ekinyayinevi.com Sertifika No: 0607-16-008681

Kütüphane Tasnif Numaraları

Library of Congress: K3240.G69 2020

Dewey: 342.02 GÖZ 2020

KORSAN YAYINCILARA VE FOTOKOPİCİLERE UYARI: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 71'inci maddesi, bir kitabı, yazarının yazılı izni olmaksızın, herhangi bir şekilde (fotokopi dahil) çoğaltanları, dağıtanları, satanları, her türlü işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletenleri, ticari amaçla satın alanları, elinde bulunduran ya da depolayanları **bir yıldan beş yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla** cezalandırmaktadır.

İKTİBAS KONUSUNDA UYARILAR: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesine göre, bir kitaptan iktibas (alıntı) yapılabilmesi için şu şartlara uyulması gerekir: (1) İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). (2) İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). (3) İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. (4) İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). (5) İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35/5).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (m.71/3, 5), yukarıdaki şartlara aykırı olarak, "bir eserden kaynak göstermeksizin iktibasta bulunan" kişilerin altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıyla cezalandırılmasını öngörmektedir.

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre "iktibas hususunda kullanılan *eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi hâlinde manevi tazminat isteyebilir*".

Bu Kitaptan Yapılacak İktibaslar Konusunda Açıklamalar: (1) Bu kitabın metninden iktibas yapılırken yukarıdaki koşullara uyulmalı ve kaynak gösterilse dahi iktibas oranı haksız rekabet teşkil edecek düzeye ulaşmamalıdır. (2) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesi, iktibas "*bazı cümle ve fıkraların* bir başka esere alınması" ile sınırlandırdığına göre, bu kitapta kullanılan orijinal şekil, diyagram, şema, tablolar yazarın yazılı izni olmaksızın, kaynak gösterilerek dahi iktibas edilemezler.

Kemal Gözler

İNSAN HAKLARI HUKUKUNA GİRİŞ

21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa
Değişikliği Kanununa Göre Güncellenmiş

İkinci Baskı

EKİN BASIM YAYIN DAĞITIM
BURSA - Ocak 2020

KİTABIN ZİKREDİLMESİ KONUSUNDA UYARI: Elinizde tuttuğunuz *İnsan Hakları Hukuna Giriş* başlıklı 368 sayfalık bu kitap, 568 sayfalık *İnsan Hakları Hukuku* (Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2018) başlıklı kitabımızın kısaltılmış hâlidir. Kitapların başlıkları birbirine benzemektedir. O nedenle kitaplar anılırken, başlıklarının tam olarak zikredilmesinde, özellikle de elinizde tuttuğunuz kitaptan bahsedilirken “*Giriş*” kelimesinin unutulmamasında yarar vardır.

KORSAN KİTAP SATIN ALAN ÖĞRENCİLERE UYARI

Elinizde tuttuğunuz kitap, kağıt ve mürekkepten ibaret değildir. Yazarın alın terinin ürünüdür. Bu kitabın ortaya çıkmasında yazarın yanında, musahhah, grafiker, matbaacı, yayıncı, dağıtımçı gibi daha pek çok kişinin emeği vardır. Bir yayınevi ve matbaada onlarca kişi çalışır.

Bir kitabın korsan baskısı veya fotokopi yoluyla çoğaltılması, başta yazar olmak üzere, bu kitabın ortaya çıkması için çalışan pek çok kişinin emeğinin çalınması anlamına gelir. **Korsan veya fotokopi kitap satın alarak emek hırsızlığına ortak olmayınız!** Lütfen bu kitabın korsan veya fotokopi nüshalarını satanları Ekin Yayınevine (0224 223 04 37) veya yazara (kgozler@hotmail.com) bildirin. Bandrolsüz nüshalar korsandır.

Bir kitabın fiyatı ile o kitabın korsan baskısının veya fotokopisinin fiyatını karşılaştırmamak gerekir. Bir kitabın fiyatı, kağıt ve baskı giderinin yanında, telif hakkı, dizgi ve grafiker ücreti, yayıncı ve dağıtımçı payı ve vergilerden oluşmaktadır. Korsan yayıncının veya fotokopinin ise kağıt ve mürekkepten başka bir gideri yoktur.

Bir kitabın “kağıt değeri” ile o kitabın “emek değeri” arasında nasıl bir fark olduğunu anlamanız için size şunu yapmanızı tavsiye ederiz: Bu kitabın sonunda yer alan 7 sayfa uzunluğundaki dizini yapmaya çalışınız. Bunun için kitabı baştan sona ciddi bir şekilde okumanız, dizin girdisi olabilecek ortalama 800 adet kavramı tespit etmeniz, bunların kitapta kaçınıcı sayfalarda geçtiğini yanlarına yazmanız, sonra da bunları alfabetik olarak sıralamanız gerekmektedir. Böylece bu kitabın 7 sayfadan oluşan dizinini siz yapmış olacaksınız. Bu iş için en az 7 gün çalışmanız gerekir. Ancak sizin harcadığınız bu 7 günlük emeği, bu kitabın dizin bölümünü 7 saniyede fotokopi ederek bir başkası gasp edebilmektedir.

Bir kitaptan yazar telif ücreti alamıyor, yayıncı kitaba yatırdığı parayı çıkarıyorsa, o kitabın yeni baskı yapma ihtimali yoktur. Keza yazdığı kitaptan telif ücreti alamayan bir yazardan kitabın güncelleştirilmiş yeni baskısını hazırlamasını beklemek gerçekçi bir beklenti değildir. Eğer üniversite ders kitabı yazarları, bir gün, kitap yazmaktan vazgeçerlerse, bundan en büyük zararı üniversite öğrencileri görür. Korsan veya fotokopi kitap alan öğrencilerin şunu çok iyi bilmesi gerekir: *Bütün öğrencilerin korsan veya fotokopi kitap aldığı gün Türkiye’de yeni bir ders kitabı yayınlanmayacaktır ve o zaman bu öğrenciler fotokopi ettirecek kitap da bulmayacaklardır. Korsan baskı ve fotokopi, kitabı öldürmek üzere. Haberiniz olsun!*

BİRİNCİ BASKIYI ÖNSÖZ

Bu kitap yazılırken şu *üç hususa* dikkat edilmiştir: İnsan hakları hukukunun saf teorisi içinde kalmak, aşırı içtihadî yaklaşımdan kaçınmak ve ayrıntılı mevzuat incelemesinden uzak durmak.

1. Şüphesiz ki insan haklarının tarihle, ekonomiyle, sosyolojiyle, felsefeyle, politikayla yakından ilgisi vardır. Ama insan hakları hukuku, bir “hukuk” dalıysa *saf olmalı*; ekonomi, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi ve benzeri yaklaşımlardan elden geldiğince uzak durmalıdır.

2. Biz insan hakları hukukunda *ıçtihadî yaklaşıma* karşı değiliz. Ama günümüzde bu yaklaşıma gereğinden fazla değer verildiği kanısındayız. İçtihadî yaklaşımda aşırılığa kaçıldığında, rasyonalizmin yerini sistemsiz ve dağınık açıklamalar alıyor. İçtihadî yaklaşımda tek tek olaylarla uğraşılırken, büyük resim unutuluyor. Teorinin başlangıç varsayımları hatırlanmıyor. Bir süre sonra, içtihadî yaklaşım, kendi kendinden sonuç istihraç eden, kerameti kendinden menkul bir doktrin hâline geliyor. Öyle ki, hukukî sorunlar çözümlenirken, sorunun kendisine göre çözümlendiği hukuk kuralına değil, aslında bu kuralın uygulanmasına örnek teşkil etmekten başka bir anlam ve değeri olmayan falanca mahkemenin filanca kararına atıf yapılıyor. Bu şekilde de *kural* unutuluyor ve *karar* ezberleniyor. Neticede ortaya “ıçtihat fetişizmi” çıkıyor. Falanca mahkemenin filanca kararı zikredildiğinde akan sular duruyor ve artık daha fazla tartışma yapılmasına gerek kalmıyor.

Türk üniversite öğrencilerine, insan hakları hukuku alanında, içtihadattan önce, genel eserler gerekli. Öğrencinin öncelikle, falanca hukuk normunun filanca olaya falanca mahkeme tarafından nasıl uygulandığını değil, bu normun kendisini ve bu normun parçası olduğu düzenin ne olduğunu bilmesi gerekir.

Sistematik eserlerin olmadığı bir yerde, içtihat incelemesi, öğrenciye bazı hukuk normları hakkında parça parça bilgi verse de, bu normların ait olduğu hukuk düzeninin bütününe ne olduğunu göstermekte yetersiz kalır.

3. Günümüzde insan hakları hukuku, içtihadî yaklaşımın içine gömüldüğü gibi *mevzuat inceleme ve derlemelerinin* içine de gömülmüş durumdadır. Piyasada insan hakları hukuku alanında içtihat derlemesi olduğu kadar, mevzuat derlemesi de vardır. Dahası bir genel eser olma iddiasında olan insan hakları hukuku kitaplarından bazıları da, gerçekte kısmen mevzuat derlemesi niteliğindedir. En azından insan hakları hukuku ders kitaplarında, ulusal ve uluslararası mevzuattan bitmez tükenmez alıntılar yapılmaktadır. Bazı kitaplarda öğrencilerin nerede olduğunu bilmediği devletler arasında imzalanmış uluslararası insan hakları sözleşmeleri hakkında uzun açıklamalar ve bu sözleşmelerden yapılmış uzun alıntılar vardır. Bunları öğrenmek, öğrenci için herhalde bir kabus olsa gerek!

Biz bu tarz bir mevzuat incelemesine de karşıyız. Mevzuatın böylesine ayrıntılı bir tasvirinin üniversite öğrencisinin yetişmesine yapacağı bir katkı yoktur. Tersine böyle bir yaklaşım öğrenciyi köreltir.

Bu kitap, üniversite öğrencileri için hazırlanmış bir “ders kitabı”dır. Bu kitabın *Birinci Kısımında* “İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi”; *İkinci Kısımında* “Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığı”, *Üçüncü Kısımında* ise “Uluslararası İnsan Hakları Hukuku” incelenmiştir.

Yirmi İkinci Bölüm haricinde, kitabın bütününde tek tek hak ve hürriyetler değil, bütün hak ve hürriyetler için genel olarak geçerli olan kavram, kurum, sistem, ilke ve usûller incelenmektedir. Dolayısıyla bu kitap, Yirmi İkinci Bölümü dışında, insan hakları hukuku alanında bir “genel esaslar” kitabıdır.

Bu kitapta da, diğer ders kitaplarımızda olduğu gibi, Türk üniversite ders kitaplarında pek görülmeyen bazı yeni yöntemler kullanılmıştır. Her bölümde o konuyla ilgili ayrıntı sayılabilecek bazı bilgiler, metin içinde verilmek yerine “kutu” içinde verilmiştir. Bazı yerlerde yine kutu içinde “yan notlar” düşülmüştür. Keza metin içinde verilen bilgiler, bazı yerlerde ayrıca “tablolar” hâlinde özetlenmiştir. Aynı şekilde, metin içinde yapılan bazı sınıflandırmalar, “şema” veya “diyagram” olarak gösterilmiştir. Yine kitabımızda bazı yerlere o konuyla ilgili “resimler” konulmuştur. Bu yenilikler sayesinde öğrencinin bu kitaptan ders çalışırken sıkılmayacağını ve konuları daha iyi öğreneceğini umuyoruz.

Elinizde tuttuğunuz *İnsan Hakları Hukukuna Giriş* başlıklı 368 sayfalık bu kitap, 568 sayfalık *İnsan Hakları Hukuku* başlıklı kitabımızın kısaltılmış halidir. Bu kitapta yer yokluğundan veya pedagojik nedenlerle pek çok konuda kendi görüşümüzü ve eleştirilerimizi vermek yerine doktrindeki hâkim görüş verilip geçilmiştir. Keza aynı nedenlerle kitapta pek çok yerde konuların teknik ayrıntılarına girilmemiş, doktrindeki tartışmalar üzerinde durulmamış ve yargı içtihatları yeterince incelenmemiş ve eleştirilmemiştir.

Bu nedenle, özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin, araştırmacıların ve yazarların bu 368 sayfalık *Giriş* kitabımızı değil, 568 sayfalık *İnsan Hakları Hukuku* başlıklı kitabımızı kullanmalarını tavsiye ederiz.

Yine aynı nedenle, çalışmamıza atıf yapacak yazarların bu *Giriş* kitabımıza değil, 568 sayfalık *İnsan Hakları Hukuku* başlıklı kitabımıza atıf yapmaları uygun olur.

Bu kitabın düzeltmeleri Burcu Uykun ve Sibel Yılmaz tarafından yapılmıştır. Kendilerine teşekkür ederim. Bursa, 14 Temmuz 2017, Kemal Gözler.

İKİNCİ BASKI HAKKINDA AÇIKLAMA.- Kitabın ikinci baskısı, bütün hükümleriyle 9 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanununa göre güncellenmiştir. K.G.

İÇİNDEKİLER

Birinci Kısım İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN GENEL TEORİSİ

Bölüm 1

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

I. Mevzuat	3
A. Resmî Kaynaklar	3
B. Özel Kaynaklar	4
II. Yargı Kararları	4
A. Türk Yargı Kararları	4
B. Yabancı Yargı Kararları	5
III. Bilimsel Eserler	6
A. Genel Eserler	7
B. Monografiler	7
C. Makaleler	8
III. İnternet Kaynakları	9
IV. Kaynak Arama ve Temin Etme	10

Bölüm 2

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN İSMİ, YAKLAŞIM BİÇİMLERİ, TANIMI, KONUSU, KISIMLARI VE DİĞER HUKUK DALLARIYLA İLİŞKİSİ

I. İsimlendirme Meselesi	11
A. Fransa'da İsimlendirme Meselesi	11
B. Türkiye'de İsimlendirme Meselesi	12
II. İnsan Hakları Hukukunun Tanımı	13
III. İnsan Hakları Hukukunun Konusu	14
IV. İnsan Hakları Hukukunun Kısımları	16
A. İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi - İnsan Hakları Hukuku Dogmatığı Ayrımı	16
B. İnsan Hakları Hukukunun Genel Kısımı - İnsan Hakları Hukukunun Özel Kısımı Ayrımı ..	19
Türk İnsan Hakları Hukukunun Genel Kısımı - Özel Kısımı Ayrımı (Genel Hükümler -	
Özel Hükümler Ayrımı)	20
C. İç veya Ulusal İnsan Hakları Hukuku - Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Ayrımı	21
V. İnsan Hakları Hukuku ile Hukukun Diğer Dalları Arasındaki İlişkiler	22
A. Uluslararası Hukuk ile İlişkisi	22
B. Anayasa Hukuku ile İlişkisi	23
C. İdare Hukuku ile İlişkisi	24
D. Ceza Hukuku ile İlişkisi	25
F. İnsan Hakları Hukukunun Özel Hukuk Dallarıyla İlişkisi	27
Diğerleri	29
Sonuç: İnsan Hakları Hukuku Bir Disiplinler Arası Hukuk Dalıdır	29
VI. İnsan Hakları Hukukunun Bağımsızlığı veya Özerkliği Sorunu (Özgüllüğü Sorunu)	29
VII. İnsan Hakları Hukuku Eğitiminin Yararları	31
VIII. İnsan Hakları Hukukunun "Hukukîleşme" İhtiyacı	32

Bölüm 3 KAVRAMLAR

I. Hürriyet Kavramı	37
A. Tanımı	37
B. Hukukî Rejimi	39
C. Hukukî Rejimini Dikkate Alarak Hürriyet Kavramının Tanımlanması	39
II. Hak Kavramı	40
A. Birinci Unsur: Hakkın maddî içeriği “Hürriyet”tir	41
B. İkinci Unsur: Hukuk Düzeni Tarafından Korunma Unsuru	42
III. Hürriyet – Hak Ayırımı	43
A. Aralarındaki Farklar	43
B. Aralarındaki Benzerlikler	45
C. Hürriyet ve Hak Terimlerinin Birbirinin Yerine Kullanılması veya Birlikte Kullanılması	46
D. Hürriyet ve Hak Terimleri Yerine Başka Terimlerin Kullanılması	47
IV. Ödev Kavramı	47
A. Tanım	47
B. Hak-Ödev İlişkisi	49
C. Liberal Rejimlerde Hak ve Ödev İlişkisi	51
1. Uluslararası Belgelerde Hak ve Ödev İlişkisi	52
2. Çeşitli Anayasalarda Hak ve Ödev İlişkisi	52
D. Totaliter ve Otoriter Rejimlerde Hak ve Ödev İlişkisi (Anti-Liberal Rejimlerde Ödeve Vurgu)	55
V. İnsan Hakları kavramı	57
VI. Kamu Hürriyetleri	62
VII. “Temel Haklar”, “Temel Hürriyetler” veya “Temel Hak ve Hürriyetler”	65
A. Terimler	65
B. Temelliğin Kriteri: Bir Hak veya Hürriyete “Temellik” Özelliğini Kazandıran Şey Nedir?	66
VIII. “İnsan Hakları”, “Kamu Hürriyetleri” ve “Temel Hak ve Hürriyetler” Kavramları Arasında Karşılaştırma	68
A. Kaynakları Bakımından	68
B. Tanıyan İşlem Bakımından	69
C. Güvenceleri Bakımından	69
D. Kapsamları Bakımından	70
Hangi Kavram Kullanılmalı?	71
V. Diğer Kavramlar	72
A. Anayasal Haklar	73
B. Medenî Haklar	73
C. Vatandaş Hakları	73
D. Kişi Hak ve Hürriyetleri (Ferdî Hak ve Hürriyetler)	74
E. Siyasal Haklar	75
F. Sosyal Haklar	75

Bölüm 4 İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN KAYNAKLARI

II. İç (Ulusal) İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları	77
A. Asıl Kaynaklar	77
1. Yazılı Kaynaklar	78
a) Anayasa	78
b) Kanun	79
c) Kanun Hükmünde Kararnemeler (KHK'ler)	79
d) Uluslararası Andlaşmalar	81
e) Düzenleyici İdarî İşlemler: Tüzükler, Yönetmelikler ve Diğerleri	82
2. Yazısız Kaynak: Örf ve Âdet Hukuku	84

B. Yardımcı Kaynaklar	85
1. Yargısal Kararlar (İçtihatlar).....	86
2. Bilimsel Görüşler (Doktrin, Öğreti)	88
III. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları	88

Bölüm 5

İNSAN HAKLARININ TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

I. Eski Çağda İnsan Haklarının Gelişimi	90
A. Doktrin	90
1. Platon.....	90
2. Aristo.....	90
3. Stoacılar.....	90
2. Uygulama.....	91
II. Orta Çağda İnsan Haklarının Gelişimi	93
A. Genel Olarak.....	93
1. Hıristiyanlığın Ortaya Çıkması ve Yayılması	93
2. Feodalitenin Ortaya Çıkması	94
B. Doktrin	94
1. Thomas Aquinas	94
2. Marsilius Patavinus.....	96
C. Uygulama	96
III. Mutlak Monarşiler Devrinde İnsan haklarının Gelişimi	97
IV. 17 ve 18'inci Yüzyıllarda Tabii Hukuk Akımı (Tabii Hak Doktrini)	97
A. Tabiat Hâli Hipotezi	97
B. Sosyal Sözleşme Hipotezi.....	98
C. Hipotezlerden Çıkan Sonuç: Devletin Dokunamayacağı Haklar Vardır.....	98
D. Temsilcileri.....	98
E. Eleştiri	99
V. Ferdîyetçi Doktrin.....	99
VI. Sosyal Haklar doktrini.....	102
VII. Çağdaş Hürriyet Anlayışı.....	103

Bölüm 6

HÜRRİYET KARİNESİ: "HÜRRİYET ASILDIR"

I. Sıfat-ı Arızada Aslolan Ademdir (Mecelle, m.9) (Aslı Niteliğin Varlığı, Arızî Niteliğin Yokluğu Asıldır).....	105
II. "Sıfat-I Arızada Aslolan Ademdir" İlkesinin Hürriyetler Alanına Uygulanması	107
III. Çavuş Prişibeyev'in Hürriyet Anlayışı	108
IV. Hürriyet Karinesi vs. Yasak Karinesi	110
V. Hürriyet Karinesinden Çıkan Sonuçlar	111
VI. Hürriyet Karinesinin Pozitif Hukuk Metinleri Tarafından Tanınması	114
VII. Hürriyet karinesinin paraleli olarak Devletin Yetkisiz Olması karinesi.....	115

Bölüm 7

İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİNİN TASNİFİ

I. Jellinek'in Sınıflandırması	117
A. Negatif Statü Hakları.....	118
B. Pozitif Statü Hakları	118
C. Aktif Statü Hakları	119
II. Konularına Göre Tasnif: Fizik Hürriyetler, Düşünce Hürriyetleri ve Kolektif Hürriyetler....	119
A. Fizik Hürriyetler	119

B. Düşünce hürriyetleri.....	120
C. Kolektif Hürriyetler.....	120
III. Kullanılış Biçimlerine Göre Tasnif: Bireysel Hürriyetler ve Kolektif Hürriyetler Ayrımı ...	120
A. Bireysel Hürriyetler.....	120
B. Kolektif Hürriyetler.....	121
IV. Ortaya Çıkış sıralarına Göre Tasnif (İnsan Haklarının Üç Kuşağı)	121
A. Birinci Kuşak Haklar: Bireysel ve Siyasal Haklar.....	122
B. İkinci Kuşak Haklar: Sosyal ve Ekonomik Haklar	122
C. Üçüncü Kuşak Haklar	123
D. Üç Kuşak Arasında Farklar.....	125
E. Üç Kuşak Haklar Ayrımının Eleştirisi.....	125
F. Dördüncü Kuşak Haklar?	126
1. Bilişim Teknolojisi Alanındaki Gelişmeler: Kişisel Verilerin Korunması ve Unutulma Hakkı.....	126
2. Genetik Mühendisliğindeki Gelişmeler: İnsan Onurunun Korunması Hakkı.....	127
V. Bağlayıcılıklarına Göre Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi: “Program Haklar”- “Normatif Haklar” Ayrımı.....	128

Bölüm 8 HAK VE HÜRRIYETLERİN POZİTİF HUKUK TARAFINDAN TANINMASI

I. Tanıma Kavramı.....	130
II. Tanıma Çeşitleri.....	131
A. Anayasayla Tanıma.....	131
B. Bildirgelerle Tanıma.....	131
C. Hak ve Hürriyetler, Anayasa Altı Normlarla (Kanunla, Yönetmelikle) Tanınabilir mi?.....	131
D. Kanunla Tanıma.....	132
E. Kanun Altı Normlarla Tanıma.....	132
F. Uluslararası Andlaşma ve Sözleşmelerle Tanıma	132
III. Tanıma Çeşitleri Arasında Ne Fark Var?.....	133
IV. Pozitif Hukuk Tarafından Tanınmamış Hak ve Hürriyetler Dışlanmış Mıdır? (“Sayılmamış Hürriyetler” veya “İsimsiz Hürriyetler” Meselesi).....	133

Bölüm 9 HAK VE HÜRRIYETLERİN ÖZNELERİ VE YÜKÜMLÜLERİ

I. Hak ve Hürriyetlerin Özneleri	135
A. İnsanlar.....	136
B. Vatandaşlar	136
C. Belli Kategoriler.....	136
D. Yabancılar	136
E. Hak ve Hürriyet Özneliği Bakımından Gerçek Kişiler ile Tüzel Kişiler.....	137
1. Gerçek Kişiler: a) Cenin... 137; b) Ölümler	138
2. Tüzel Kişiler	141
II. Hak ve Hürriyetlerin “Yükümlüleri” (“Muhatapları”).....	142
A. Devlet.....	142
B. Özel Kişiler.....	142
C. Temel Hakların Dikey ve Yatay Etkisi Meselesi	144

Bölüm 10 HAK VE HÜRRIYETLERİN DÜZENLENMESİNDE SİSTEMLER

I. Serbestlik Sistemi (Düzeltilici veya Bastırıcı Sistem).....	146
Tanımlı... 146; Temeli: Hürriyet Karinesi ... 147; “Bihakkın” Sistem Niteliği	147
Serbestlik Sisteminin İşleyiş Süreci... 147; Avantaj ve Dezavantajları	148

Serbestlik Sisteminin Gerçekten Özgürlükçü Olmasının Koşulları	148
II. İzin Sistemi (Önleyici Sistem)	149
Tanımı...149; Yetkili Makamlar...149; Hürriyet Karinesine Aykırılığı.....	149
İstisnâî Niteliği...150; Temeli...150; Avantaj ve Dezavantajları	150
İzin Sisteminde İdarenin Takdir Yetkisi	151
III. Bildirim Sistemi	151
Tanımı... 151; Temeli...152; Bildirimin Yapılması...152; İdarenin Görevi	153
Bildirimden Sonra İdare Yasaklama Kararı Alabilir mi?.....	153
Bildirim Sistemi ile İzin Sistemi Arasında Ne Fark Var?.....	154
Bildirim Sisteminin Avantaj ve Dezavantajları	154
Sonuç	155

Bölüm 11

HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLARI

I. Kavramlar ve Ayrımlar	158
A. Hukukî Sınırlar-Fiilî Sınırlar Ayrımı	158
B. Sınırlama Kavramı ve Benzer Kavramlardan Ayrılması	159
1. "Sınırlama" Kavramının Tanımı	159
2. Sınırlama - Düzenleme Ayrımı	159
3. Sınırlama - Sınırlılık Ayrımı	160
II. Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	161
III. Hak ve Hürriyetlerin Anayasayla Sınırlanması	161
A. Anayasayla Sınırlamanın Hukukî Rejimi Nedir?.....	162
B. Anayasayla Sınırlama Yöntemleri ve Anayasayla Konulan Sınırlara Örnekler	163
C. Anayasanın Kanun Koyucuya Sınırlama Yetkisi Vermesi Başka Şey, Anayasayla Sınırlama Başka Şeydir	163
IV. Hak ve Hürriyetlerin Kanunla Sınırlanması	164
A. Olağan Dönemlerde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Sistemi	164
1. Sınırlama Sadece Kanunla Yapılmalıdır (Kanunîlik ilkesi)	165
2. Sınırlama Belli Sebeplere Dayanmalıdır	168
a) Genel Sınırlama Sebepleri	168
b) Özel Sınırlama Sebepleri.....	169
3. Sınırlama, Anayasaya Aykırı Olmamalıdır.....	172
4. Sınırlamada Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır	173
a) Elverişlilik İlkesi	175
b) Gereklilik İlkesi	176
c) Orantılılık İlkesi	177
5. Ek Şartlar: Hakkın Özüne Dokunma Yasağı, Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Uygunluk Şartı, vb.	178
Hak ve Hürriyetlerin Yabancılar İçin Sınırlandırılması.....	179
B. Olağanüstü Hâl Rejimlerinde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	179
1. Olağanüstü Yönetim Usûllerinden Biri İlan Edilmiş Olmalıdır.....	180
2. Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır.....	180
3. Uluslararası Hukuktan Doğan Yükümlülükler İhlâl Edilmemelidir.....	180
4. Çekirdek Alana (Negatif Listeye) Dokunulmamalıdır.....	180
5. Veya Pozitif Listede Yer Almayan Hak ve Hürriyetlere Dokunulmamalıdır	182
6. Olağanüstü Yönetim Usûlünün İlan Edilmediği Yerlerde Hak ve Hürriyetlere Dokunulamaz ..	183
7. Olağanüstü Yönetim Usûlünün İlan Süresi Dışında Hak ve Hürriyetlere Dokunulamaz....	183

Bölüm 12

HAK VE HÜRRİYETLERİN ÇATIŞMASI

I. Hak ve Hürriyetlerin Yarışması.....	184
II. Hak ve Hürriyetlerin Çatışması: Örnekler, Tanım, Bildirgeler ve Anayasalar.....	185

II. Çatışma Nasıl Çözülür?.....	1786
A. Hak ve Hürriyetler Arasındaki Çatışma Hukuk Normları Arasındaki Çatışma Çözme Kurallarıyla Çözülmemelidir	186
1. Çatışmanın <i>Lex Superior</i> İlkesiyle Çözülmesi.....	187
2. Çatışmanın <i>Lex Posterior</i> İlkesiyle Çözülmesi	188
3. Çatışmanın <i>Lex Specialis</i> İlkesiyle Çözülmesi	188
B. Çatışmanın Uzlaştırılmayla Çözülmesi: Pratik Uyuşma İlkesi	189
C. Sıfat-ı Asliye ile Sıfat-ı Arıza Çatıştığında Sıfat-ı Asliye Tercih Edilir	190
D. Diğer Durumlarda	191
III. Türk İnsan Hakları Hukukunda Çatışma Sorunu.....	192

İkinci Kısım TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOGMATIĞI

Birinci Alt-Kısım TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOGMATIĞININ GENEL KISMI

Bölüm 13 TÜRK HUKUKUNDA İNSAN HAKLARI ALANINDA KULLANILAN KAVRAMLAR

I. İnsan Hakları	200
II. Kamu Hürriyetleri	200
III. Anayasal Haklar.....	200
IV. Temel Hak ve Hürriyetler.....	201
V. Hak ve Hürriyetler	202
VI. Sadece “Hak” Terimi veya Sadece “Hürriyet” Terimi.....	203
VII. Tercihimiz: “Temel Hak ve Hürriyetler”.....	204
VIII. “Temel Haklar ve Ödevler” Terimi	204

Bölüm 14 1982 ANAYASASINA GÖRE TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN TASNİFİ

I. Kişinin Hakları ve Ödevleri	206
II. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler	206
III. Siyasî Haklar ve Ödevler.....	207
IV. Anayasada Düzenlenmemiş Hürriyetler: “İsimsiz Hürriyetler” Sorunu.....	208

Bölüm 15 1982 ANAYASASININ HAK VE HÜRRİYETLER KONUSUNDAKİ TEMEL YAKLAŞIMI

I. Tabii Hak Anlayışı mı, Pozitivist Hak Anlayışı mı?	211
II. “İnsan Haklarına <i>Dayanan</i> Devlet - İnsan Haklarına <i>Saygılı</i> Devlet” Tartışması	212
III. 1982 Anayasasında İnsan Haklarına Saygı “Toplumun Huzuru, Millî Dayanışma ve Adalet” Anlayışı ile Çerçevlendirilmiş midir?	213
IV. Devletin “Özgürleştirme” Ödevi.....	214
V. Hak - Ödev İlişkisi	214
VI. Hürriyet - Otorite Dengesi.....	215

Bölüm 16

TÜRK HUKUKUNDA HAK VE HÜRRİYETLERİN ÖZNELERİ VE YÜKÜMLÜLERİ

I. Hak ve Hürriyetlerin Özneleri	217
A. İnsanlar (=Herkes, Kimse).....	218
B. Vatandaşlar	218
C. Belli Kategoriler	219
D. Yabancıların Durumu	220
E. Hak ve Hürriyet Özneliği Bakımından Gerçek Kişiler ile Tüzel Kişiler	221
II. Temel Hak ve Hürriyetlerin “yükümlüleri” (“Muhatapları”).....	221
A. Devlet	221
B. Özel Kişiler	222

Bölüm 17

HAK VE HÜRRİYETLERİN KÖTÜYE KULLANILMASI YASAĞI

I. Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Genel Teorisi (İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisinde Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı).....	225
A. Özel Hukukta.....	226
B. İnsan Hakları Hukukunda	226
1. Örnekler.....	227
2. Hakkın Kötüye Kullanılması Nasıl Tespit Edilir: Kriterler.....	228
3. Hakkın Kötüye Kullanılmasının Sonuçları: Yaptırımlar	229
4. Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Kaynağı	229
5. Mahiyeti Gereği Kötüye Kullanılması İmkansız Hak ve Hürriyetler	230
II. Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Dogmatik Teorisi (İnsan Hakları Hukuku Dogmatikinde Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı)	230
A. Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı	230
D. Türkiye’de Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı.....	232
1. Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı Konusunda Genel Hüküm: Anayasa, m.14.....	233
2. Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı Konusunda Özel Hükümler	234

Bölüm 18

HAK VE HÜRRİYETLERİN ANAYASAYLA SINIRLANMASI

I. Hak ve Hürriyetler Anayasayla Sınırlanabilir mi?	238
II. Anayasayla Sınırlamanın Hukukî Rejimi Nedir?.....	238
III. Anayasayla Sınırlama Yöntemleri ve Anayasayla Konulan Sınırlara Örnekler.....	239
A. Açıkça Sınır Koyma	239
B. Sınırlı Bir Şekilde Tanıma	239
V. Anayasanın Öngördüğü Sınırlama Sebepleri başka şey, Anayasal Sınırlar başka şeydir	240

Bölüm 19

1982 ANAYASASINA GÖRE HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI (Anayasa Altı Normlarla Sınırlama) (Olağan Dönemlerde)

Ön Açıklamalar	241
1. Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasında Olağan Dönem - Olağanüstü Dönem Ayrımı (“Madde 13”-“Madde 15” Ayrımı).....	241
2. Tarihsel Bilgi	241
3. 13’üncü Maddenin Yeni Şeklinin Getirdiği Şartların Listesi.....	243
4. Şartların Uygulanması Sırası	243
I. Birinci Şart: Sınırlama Kanunla Yapılmalıdır.....	244
II. İkinci Şart: Sınırlama, Anayasada Belirtilen Sebeplere Dayanmalıdır	248
A. 2001 Öncesi Durum: Sınırlama Genel veya Özel Sebeplere Dayanmalıdır	248
B. 2001’den Sonraki Durum: Sınırlama, Anayasanın İlgili Maddesinde Belirtilen Sebeplere Dayanmalıdır	249

III. Üçüncü Şart: Sınırlama Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olmalıdır	250
A. Anayasanın Sözüne Uygunluk	250
B. Anayasanın Ruhuna Uygunluk	252
IV. Dördüncü Şart: Sınırlama Ölçülülük İlkesine Uygun Olmalıdır.....	252
A. Elverişlilik İlkesi.....	253
B. Gereklilik İlkesi.....	254
C. Oranlık İlkesi	255
Üç Alt İlkenin Uygulama Sırası.....	257
Ölçülülük Değerlendirmesi Nasıl Yapılır?	257
V. Beşinci Şart: Sınırlama Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygun olmalıdır	257
VI. Altıncı Şart: Sınırlama Temel Hak ve Hürriyetlerin Özlerine Dokunmamalıdır.....	258
VII. Yedinci Şart: Sınırlama Lâik Cumhuriyetin Gereklerine Aykırı Olmamalıdır	261

Bölüm 20

OLAĞANÜSTÜ HÂL YÖNETİM USÛLÜNDE HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI

I. Ön Sorunlar.....	263
II. Anayasanın 15'inci Maddesine Göre Olağanüstü Hâl Yönetim Usûlünde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasının Şartları	264
A. Savaş, Seferberlik, Sıkıyönetim veya Olağanüstü Hâl Mevcut Olmalıdır	265
B. Milletlerarası Hukuktan Doğan Yükümlülükler İhlâl Edilmemelidir	265
C. Ölçülülük İlkesine Uyulmalıdır	267
D. Çekirdek Alana Dokunma Yasağı.....	269
III. Olağanüstü Hâl Yönetim Usûlünde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanmasının Yer, Sebep ve Zaman Unsurları Bakımından Sınırları	270
A. Yer Bakımından Sınırlar.....	270
B. Zaman Bakımından Sınırlar	271
C. Sebep bakımından Sınırlar.....	272
IV. Olağanüstü Hâl Yönetim Usûlünde Sınırlandırma Aracı: Kanun Hükmünde Kararnameler	273
V. Olağan ve Olağanüstü Hâl Yönetim Usûlünde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Şartları Arasındaki Farklar (13'üncü Madde ile 15'inci Madde Karşılaştırması)	275

Bölüm 21

HAK VE HÜRRİYETLERİN KORUNMASI

I. İç Koruma	280
A. Yasama Organına Karşı Koruma.....	280
B. Yürütme Organına (İdareye) Karşı Koruma.....	281
1. Teşriî Başvuru Yoluyla Hak ve Hürriyetlerin Korunması	281
2. İdarî Başvuru Yoluyla Hak ve Hürriyetlerin Korunması.....	282
3. Ombudsman vb. Bağımsız Kurumlara Başvuru Yolları	283
Türkiye'de Bağımsız Kurumlara Başvuru Yolları	283
a) Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna Başvuru	283
b) Kamu Denetçiliği Kurumuna Başvuru	284
4. Yargısal Başvuru (Dava) Yoluyla Hak ve Hürriyetlerin Korunması.....	286
a) Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu	286
Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru	287
Bireysel Başvurunun Şartları...287; 2. Bireysel Başvuruların İncelenme Usûlü.....	288
b) İdarî Yargıya Başvuru Yolu (İdarî Dava Yolu)	290
c) Adli Yargıya Başvuru Yolu (Hukuk ve Ceza Davaları Yolu)	290
C. Özel Kişilere Karşı Koruma.....	290
1. Özel Hukuk Yolları	290
2. Ceza Hukuku Yolları.....	291
II. Uluslararası Koruma.....	291

A. Birleşmiş Milletler Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması.....	291
B. Avrupa Konseyi Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	292

Birinci Alt-Kısım TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOGMATIĞININ ÖZEL KISMI

Bölüm 22 1982 ANAYASASINDA DÜZENLENEN ÇEŞİTLİ TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

I. Kişinin Hakları ve Ödevleri.....	294	II. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler.....	301
1. Kişi Dokunulmazlığı (m.17).....	294	1. Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları (m.41).....	301
2. Zorla Çalıştırma Yasağı (m.18).....	294	2. Çalışma, Sözleşme ve Özel Teşebbüs Kurma Hürriyeti (m.48).....	302
3. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği (m.19).....	295	3. Çalışma Hakkı ve Ödevi (m.49).....	302
4. Özel Hayatın Gizliliği (m.20).....	295	4. Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı (m.50).....	302
5. Konut Dokunulmazlığı (m.21).....	296	5. Sendika Kurma Hakkı (m.51).....	302
6. Haberleşme Hürriyeti (m.22).....	296	6. Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı (m.54).....	303
7. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti (m.23).....	297	7. Grev Hakkı ve Lokavt (m.54).....	303
8. Din, Vicdan ve İbadet Hürriyeti (m.24).....	297	III. Siyasî Haklar ve Ödevler.....	304
9. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti (m.25).....	297	1. Vatandaşlık Hakkı (m.66).....	304
10. Düşünceyi Açıklama ve Yayma H. (m.26).....	298	3. Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma Hakkı (m.68).....	305
11. Bilim ve Sanat Hürriyeti (m.27).....	298	4. Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı (m.70).....	305
12. Basın Hürriyeti (m.28).....	298	5. Vatan Hizmeti Hakkı (m.72).....	305
13. Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı (m.29).....	299	6. Vergi Ödevi (m.73).....	305
14. Dernek Kurma Hürriyeti (m.33).....	299	7. Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı	305
15. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı (m.34).....	299		
16. Mülkiyet Hakkı (m.35).....	300		
17. Hak Arama Hürriyeti (m.36).....	300		
18. Kanunî Hâkim Güvencesi (m.37).....	300		
19. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar (m.38).....	301		
20. İspat Hakkı (m.39).....	301		
21. Temel Hak ve H.lerin Korunması (m.40).....	301		

Üçüncü Kısım ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU

I. İç veya Ulusal İnsan Hakları Hukuku	309
II. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku.....	309
A. Evrensel Uluslararası İnsan Hakları Hukuku	309
B. Bölgesel İnsan Hakları Hukukları	310
1. Amerikan İnsan Hakları Hukuku	310
2. Avrupa İnsan Hakları Hukuku.....	310
III. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Yaratıcı Kaynakları.....	311
A. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Asıl Kaynakları.....	312
1. Yazılı Kaynaklar: Uluslararası Andlaşmalar.....	312
2. Yazısız Kaynaklar.....	313
a) Uluslararası Teamül	313
b) Hukukun Genel İlkeleri.....	314
B. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Yardımcı Kaynakları	317
1. Yargısal Kararlar: İctihatlar.....	317
2. Doktrin: En Vasıflı Kamucuların Öğretileri.....	318

V. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Bilgi Kaynakları.....	318
A. Sözleşmeler; 1. İnternet Kaynakları... 319; 2. Kağıt Kaynaklar	319
B. Yargı Kararlarının Bulunacağı Yerler.....	320
C. Bilimsel Eserler.....	320
1. Genel Uluslararası İnsan Hakları Hukuku	320
2. Avrupa İnsan Hakları Hukuku.....	320

Bölüm 23

AVRUPA İNSAN HAKLARI HUKUKU

I. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	322
II. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu: A. Hâkimleri... 327; B. Birimleri	327
III. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Çeşitleri	327
A. Devlet Başvurusu	328
B. Bireysel Başvuru	329
V. Bireysel Başvuru Hakkı.....	330
A. Başvuru Hakkına Sahip Olanlar	329
B. Mağdur Olma Şartı.....	330
VI. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Koşulları.....	331
A. İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi Gerekir	332
B. Başvurunun Altı Aylık Süre İçinde Yapılması Gerekir	333
C. Başvurunun Anonim Olmaması Gerekir	334
D. Başvurunun Daha Önce İncelenmiş Bir Başvuru ile Aynı Olmaması Gerekir	335
E. Başvurunun Diğer Bir Uluslararası Soruşturma veya Çözüm Merciiine Sunulmuş Bir Başvuru ile Aynı Olmaması Gerekir.....	335
F. Başvurunun, Başvuru Hakkının Kötüye Kullanımı Niteliğinde Olmaması Gerekir	335
G. Başvurunun, Sözleşme veya Protokollerin Hükümleriyle Bağdaşmazlık İçinde Olmaması Gerekir	335
1. Kişi Bakımından (<i>Ratione Personae</i>) Bağdaşmazlık	336
2. Yer Bakımından (<i>Ratione Loci</i>) Bağdaşmazlık	337
3. Zaman Bakımından (<i>Ratione Temporis</i>) Bağdaşmazlık	337
4. Konu Bakımından (<i>Ratione Materiae</i>) Bağdaşmazlık	337
H. Başvurunun Açıkça Temelden Yoksun Olmaması Gerekir.....	338
I. Başvurucu, Önemli Bir Zarar Görmüş Olmalıdır	339
VII. Mahkemeye Başvuru Usûlü	340
A. Başvuru Dilekçesinde Bulunması Gereken Hususlar.....	340
B. Başvurunun Yapılması.....	340
VIII. Bireysel Başvuruların İncelenmesi Usûlü	341
A. Kabul Edilebilirlik İncelemesi	341
1. Tek Hâkimin Yapacağı Kabul Edilebilirlik İncelemesi.....	341
2. Komitenin Yapacağı Kabul Edilebilirlik İncelemesi.....	342
3. Dairenin Yapacağı Kabul Edilebilirlik İncelemesi.....	342
B. Esas Bakımından İnceleme	343
1. Olayların İncelenmesi.....	344
2. Dostça Çözüm.....	344
3. Tek Taraflı Deklarasyon Usûlüyle Kayıttan Düşürme Kararı	345
4. Esas Hakkında Hüküm Aşaması	345
C. Esas Hakkında Hükümlere Karşı Başvuru Yolları.....	348
IX. Yüksek Mahkemelerin Danışma Görüşü Başvurusu	349
X. AIHM Hükümlerinin Yerine Getirilmesi ve Yerine Getirmenin Denetlenmesi.....	349
A. Hükümlerin Devletlerce Yerine Getirilmesi (İnfazı).....	349
B. Yerine Getirmenin Bakanlar Komitesi Tarafından Gözetimi (Denetlenmesi).....	350
Bibliyografya.....	353
Dizin.....	361
Yazarın Özgeçmişi ve Yayın Listesi.....	368

SUNUŞ

Ayrıntılarını aŗađıda ayrıca göreceğimiz üzere, insan hakları hukuku, kendi içinde öncelikle “insan hakları hukukunun genel teorisi” - “insan hakları hukuku dogmatiği” Şeklinde iki kısıma ayrılır. İnsan hakları hukuku dogmatiği, her devletin pozitif hukuk kurallarına bağlıdır. Biz bu kitapta hâliyle “*Türk* insan hakları hukuku dogmatiği”ni inceleyeceğiz.

Diğer yandan insan hakları hukuku, kendi içinde “i insan hakları hukuku” ve “uluslararası insan hakları hukuku” olarak ikiye ayrılır. Türk insan hakları hukuku dogmatiği, insan hakları hukukunun “iç” kısmında yer alır.

Buna göre bu kitap aŗađıdaki gibi kendi içinde  kısıma ayrılmıŗtır:

PLÂN:

Birinci Kısım.- İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi

İkinci Kısım.- Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatiđi

nc Kısım.- Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

ŗimdi bu kısımları sırasıyla inceleyelim:

Birinci Kısım

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN GENEL TEORİSİ

İnsan hakları hukukunun genel teorisi, insan haklarını düzenleyen hukuk kurallarını belirli bir ülkede yürürlükte bulunan pozitif hukuk kurallarının içeriğinden bağımsız olarak genel ve soyut düzeyde inceler. İnsan hakları hukukunun genel teorisi, değişik ülkelerin hukuk düzenleri için geçerli olabilecek genel teorik açıklamalarda bulunur.

Bu hukuk dalının ismi, tanımı, konusu, konusuna yaklaşım biçimleri ve diğer hukuk dallarıyla ilişkisi, insan hakları hukukunda kullanılan kavramlar, insan hakları hukukunun kaynakları, insan haklarının tarihsel ve düşünsel gelişimi, hürriyet karinesi, insan hak ve hürriyetlerinin tasnifi, pozitif hukuk tarafından tanınması, özneleri, yükümlüleri, bunların düzenlenmesinde sistemler, sınırları, çatışması gibi konular insan hakları hukukunun genel teorisinin başlıca inceleme konularıdır. Hâliyle insan hakları hukukunun metodolojisi ve bu hukuk dalının bilgi kaynakları da genel teorisinin bir parçasını oluşturur.

Buna göre “İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi” başlıklı bu kısım şu bölümlerden oluşacaktır:

- Bölüm 1.-** İnsan Hakları Hukukunun Bilgi Kaynakları
- Bölüm 2.-** İnsan Hakları Hukukunun İsmi, Yaklaşım Biçimleri, Tanımı, Konusu, Kısımları ve Diğer Hukuk Dallarıyla İlişkisi
- Bölüm 3.-** Kavramlar
- Bölüm 4.-** İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları
- Bölüm 5.-** İnsan Haklarının Tarihsel ve Düşünsel Gelişimi
- Bölüm 6.-** Hürriyet Karinesi: “Hürriyet Asıldır”
- Bölüm 7.-** Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi
- Bölüm 8.-** Hak ve Hürriyetlerin Pozitif Hukuk Tarafından Tanınması
- Bölüm 9.-** Hak ve Hürriyetlerin Özneleri ve Yükümlüleri
- Bölüm 10.-** Hak ve Hürriyetlerin Düzenlenmesinde Sistemler
- Bölüm 11.-** Hak ve Hürriyetlerin Sınırları
- Bölüm 12.-** Hak ve Hürriyetlerin Çatışması

Bölüm 1

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI*

PLÂN

I. Mevzuat

II. Yargı Kararları

III. Bilimsel Eserler

İnsan hakları hukukunun “bilgi kaynakları (*fontes cognoscendi*)” insan hakları hukuku kurallarının bulunacağı yerleri ve bunların kapsamı hakkında bilgi edinilecek belgeleri ifade eder. İnsan hakları hukukunun başlıca bilgi kaynakları, “mevzuat”, “içtihat” ve “bilimsel eserler” olarak üçe ayrılır. Şimdi bunların her birini kısaca görelim:

NOT: Uluslararası insan hakları hukuku ve özeld de Avrupa insan hakları hukukunun bilgi kaynakları burada değil, aşağıda üçüncü kısımda tanıtılacaktır. Bu konuda oraya (s.329-321) bakılmalıdır.

I. MEVZUAT

İnsan hakları hukukuyla ilgili bir meseleyle karşılaşıldığında yapılması gereken ilk şey, o konuda anayasa, kanun, uluslararası sözleşme, tüzük, yönetmelik gibi pozitif hukuk metinlerinde bir hüküm olup olmadığına bakmaktır. İşte bu tür pozitif hukuk metinlerinin hepsine birden genel olarak “mevzuat (*legislation*)” denir. Diğer bir ifadeyle “mevzuat”, anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname, uluslararası andlaşma, tüzük, yönetmelik ve diğer düzenleyici işlemlerden oluşur.

Mevzuatın bulunabileceği yerler, “resmî kaynaklar” ve “özel kaynaklar” olarak iki gruba ayrılabilir.

A. RESMÎ KAYNAKLAR

Her ülkenin kendine has resmî kaynakları vardır. Genellikle her ülkede mevzuatın yayınlandığı ve çoğunlukla adı “resmî gazete (*official gazette*)” olan bir kaynak bulunur. Türkiye’de bu kaynağın adı *Resmî Gazete*’dir ve *RG* harfleriyle kısaltılır. Resmî Gazeteye www.resmigazete.gov.tr adresinden de ulaşılabilir. Türkiye’de mevzuata www.mevzuat.gov.tr’den ücretsiz olarak ulaşılabilir.

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* (Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2018) isimli kitabımızdan özetlenmiştir (s.3-16). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

Bölüm 2

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN İSMİ, YAKLAŞIM BİÇİMLERİ, TANIMI, KONUSU, KISIMLARI VE DİĞER HUKUK DALLARIYLA İLİŞKİSİ*

Bu bölümde insan hakları hukukunun ismini, yaklaşım biçimlerini, tanımını, konusunu, kısımlarını ve insan hakları hukuku ile hukukun diğer dalları arasındaki ilişkileri göreceğiz. Önce plânı verelim:

PLÂN:

- I. İsmiendirme Meselesi
- II. İnsan Hakları Hukukunun Tanımı
- III. İnsan Hakları Hukukunun Konusu
- IV. İnsan Hakları Hukukunun Kısımları
- V. İnsan Hakları Hukuku ile Hukukun Diğer Dalları Arasındaki İlişkiler
- VI. İnsan Hakları Hukukunun Bağımsızlığı veya Özerkliği
- VII. İnsan Hakları Hukuku Eğitiminin Yararları
- IX. İnsan Hakları Hukukunun “Hukukileşme” İhtiyacı

Şimdi isim meselesiyle başlayalım:

I. İSİMLENDİRME MESELESİ

Bu hukuk dalının isimlendirilmesinde Fransa’da ve Türkiye’de birlik yoktur. Önce Fransa’daki durumu görelim:

A. FRANSA’DA İSİMLENDİRME MESELESİ

Fransa’da hukuk fakültelerinde “kamu hürriyetleri (*libertés publiques*)” dersi, önce 1954 yılında seçimlik ders olarak, 1962 yılında da zorunlu ders olarak konulmuştur¹. 30 Nisan 1997 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı kararnamesiyle dersin adı “temel hürriyetler hukuku (*droit des libertés fondamentales*)” olarak değiştirilmiştir².

Fransa’da bu alanda yazılan kitapların isimlendirilmesi konusunda bir terim birliği yoktur. Bu alanda yazılan kitaplarda başlık olarak “*libertés publi-*

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın ikinci bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.17-49). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

1. Jean Rivero ve Hugues Moutouh, *Libertés publiques*, Paris, PUF, Thémis, 9. Baskı, 2003, c.I, s.2; Roseline Letteron, *Libertés publiques*, Paris, Dalloz, Précis 9. B., 2012 (Kindle 2016), s.8.

2. Rivero ve Moutouh, *op. cit.*, c.I, s.2. Ayrıca bkz.: Arrêté du 30 avril 1997 relatif au diplôme d’études universitaires générales Droit et aux licences et aux maîtrises du secteur Droit et science politique <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000382767>.

Bölüm 3

KAVRAMLAR*

Bibliyografya.- Hennette-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.9-29; Levinet, *op. cit.*, s.61-114; Peces-Barba Martinez, *op. cit.*, s.21-35; Favoreu et al., *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.74-77; Robert, *op. cit.*, s.11-16; Jean-Marie Pontier, *Droits fondamentaux et libertés publiques*, Paris, Hachette, 5. Baskı, 2014, s.10-13; Jean Rivero ve Hugues Moutouh, *Les libertés publiques*, Paris, PUF, Thémis, 9. Baskı, 2003, c.I, s.4-21; Letterson, *op. cit.*, s.8-12 (Kindle: Introduction, I, A, B, C.); Frederic Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, Paris, PUF, 8. Baskı, 2006, s.11-14, 15; Madiot, *op. cit.*, s.5-12, 24-27; Laurence Burgorgue-Larsen, “Les concepts de liberté publique et de droit fondamental”, in *L'influence du droit européen sur les concepts structurels du droit public français*, (Ed. Jean-Bernard Auby), Paris, Dalloz, 2010, s.389-407; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.13-14; Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj, 12. Baskı, 2006, s.43-45; Uygun, *1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi*, *op. cit.*, s.2-6; Mumcu, *op. cit.*, s.12-26; Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku I*, *op. cit.*, s.11-22; Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, *op. cit.*, s.13-24; Akıllıoğlu, *İnsan Hakları I*, *op. cit.*, s.6-20; Erdoğan, *İnsan Hakları*, *op. cit.*, s.7-28; Muhlis Öğütçü, “Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında Bazı Kavramlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Özel Sayı 2005 (*İrfan Baştuğ Anısına Armağan*), s.555-615.

Bu bölümde, bu alanda kullanılan “hak”, “hürriyet”, “ödev” “insan hakları”, “kamu hürriyetleri” ve “temel hak ve hürriyetler” gibi çeşitli kavramları ve bunlar arasındaki farkları açıklamaya çalışacağız. Ama önce bu bölümün plânını verelim:

PLÂN:

I. Hürriyet Kavramı

II. Hak Kavramı

III. “Hürriyet”-“Hak” Ayrımı

IV. Ödev Kavramı

V. İnsan Hakları Kavramı

VI. Kamu Hürriyetleri

VII. “Temel Haklar”, “Temel Hürriyetler” veya “Temel Hak ve Hürriyetler”

VIII. “İnsan Hakları”, “Kamu Hürriyetleri” ve “Temel Hak ve Hürriyetler” Kavramları Arasında Karşılaştırma

IX. Diğer Kavramlar

Yukarıda sayılan kavramlar, birbirinden ilgisiz kavramlar değildir. Bunlar birbiriyle benzer kavramlardır. Hatta kapsam bakımından aralarında yer yer kesişim bölgeleri vardır. Hatta aşağıda göstereceğimiz gibi bazı kavramlar, diğer

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Üçüncü Bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.50-105). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

Bölüm 4

İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN KAYNAKLARI*

Bibliyografya.- Hennette-Vachez ve Roman, *op. cit.*, s.107-250; Levinet, *op. cit.*, s.482-605; Favoreu *et al.*, *op. cit.*, s.83-90; Colliard, *op. cit.*, s.105-119; Akıllıoğlu, *op. cit.*, s.121-138; Eren, *op. cit.*, s.53-73; Kalabalık, *op. cit.*, s.75-150; Kaboğlu, *İnsan Hakları I*, *op. cit.*, s.25-49; İlhan Akipek, *Devletler Hukuku, Birinci Kitap*, Ankara, Başnur Matbaası, 2. Baskı, 1965, s.63-70.

PLÂN:

I. Genel Olarak Kaynak Kavramı ve Hukukun Kaynaklarının Tasnifi

II. İç (Ulusal) İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları

A. Asıl Kaynaklar

1. Yazılı Kaynaklar

2. Yazısız Kaynak: Örf ve Âdet Hukuku

B. Yardımcı Kaynaklar:

1. Yargısal Kararlar (İçtihatlar)

2. Bilimsel Görüşler (Doktrin)

III. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları

Bu bölümde “insan hakları hukukunun kaynakları (*sources of human rights law*)”nı göreceğiz. Ama önce genel olarak kaynak kavramını ve hukukun kaynaklarının nasıl sınıflandırıldığını kutu içinde kısaca görelim.

KUTU 4.1: “Kaynak” Kavramı ve Hukukun Kaynaklarının Tasnifi.- “Hukukun kaynakları (*fontes iuris, sources of law*)”, önce “hukukun yaratıcı kaynakları” ve “hukukun bilgi kaynağı” şeklinde ikiye ayrılır.

1. “Hukukun yaratıcı kaynakları” (*fontes iuris constituendi*), hukuk kurallarının kendisinden doğduğu şeylerdir. “Hukukun yaratıcı kaynakları” terimi de bazen maddî anlamda, bazen de şeklî anlamda kullanılmaktadır.

a) “Hukukun maddî kaynakları” (*material sources of law*) terimiyle, hukuk kurallarının kendisinden kaynaklandığı güçler kastedilir. Hukuk kurallarını *kim* veya *hangi güçler* koymaktadır? Tanrı mı? Millet mi? Halk mı? Yoksa bir diktatör mü? İnsan hakları hukukunun maddî kaynaklarını incelemek bu çalışmanın kalmaktadır.

b) “Hukukun şeklî kaynakları” (*formal sources of law*) terimiyle, hukuk kurallarını yaratan iradenin büründüğü *şekiller*¹ kastedilir. Hukuk kurallarını yaratan güçler, bu kurallarını *nasıl* koymaktadır? Bu kurallar hangi formda, hangi kılıkta gün yüzüne çıkmaktadırlar? Bu bölümde insan hakları hukukunun yaratıcı kaynaklarından şeklî kaynaklar incelenecektir.

2. “Hukukun bilgi kaynakları” (*fontes iuris cognoscendi*), hukukun biçimsel kaynaklarının metinlerinin bulunduğu yerleri ve keza bu kaynakların anlam ve kapsamı hakkında bilgi edinilebilecek kitap ve makale vb. yayınları ifade eder. İnsan hakları hukukunun “bilgi kaynakları”nı yukarıda Birinci Bölümde (s.3-8) gördük.

Kaynak kavramı ve çeşitleri konusunda bkz.: Gözler, *İnsan Hakları Hukuku, op. cit.*, s.106-108.

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Dördüncü Bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.106-123). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

1. İlhan Akipek, *Devletler Hukuku, Birinci Kitap*, Ankara, Başnur Matbaası, 2. Baskı, 1965, s.62.

Bölüm 5

İNSAN HAKLARININ

TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ*

Bibliyografya.- Levinet, *op. cit.*, s.291-656 (İnsan haklarının tarihsel ve düşünsel temelleri konusunda oldukça geniş bilgiler vardır); Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.8-37; Hennette-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.45-74; Henri Oberdorff, *Droits de l'homme et libertés fondamentales*, Paris, LGDJ, 5. Baskı, 2015, s.55-58; Colliard, *op. cit.*, s.30-44; Madiot, *op. cit.*, s.5-106; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.17-40; Muvaffak Akbay, *Umumî Amme Hukuku Dersleri*, Ankara, AÜHF Yayınları, 4. Baskı, 1961, c.I. s.145-190; Mumcu, *op. cit.*, s.47-55; Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulustütu İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, İstanbul, Beta, 3. Baskı, 2001, s.3-116; Şeref Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Yetkin, 1997, s.22- 32.

Hiç şüphesiz insan hakları bugünkü seviyesine birden bire, bir suyun taştan fıskırması misali gelmemiştir¹. İnsan hakları bir ilahî vahyin veya bir dahi bey-nin ürünü de değildir². İnsan hakları bugünkü yerine uzun bir teorik ve pratik birikimden sonra ulaşmıştır.

BİR SÖZ: "İnsan hakları bize vahyedilmemiştir; onların bir tarihi vardır (*Les droits de l'homme ne nous ont pas été révélés mais ont un une histoire*)".

Robert Badinter³.

İnsan haklarının tarihsel ve düşünsel gelişimini aşağıdaki plân dâhilinde açıklamaya çalışacağız:

PLÂN:

- I. Eski Çağda İnsan Haklarının Gelişimi
- II Orta Çağda İnsan Haklarının Gelişimi
- III. Mutlak Monarşiler Devrinde İnsan Haklarının Gelişimi
- IV. 17 ve 18'inci Yüzyıllarda Tabii Hukuk Akımı (Tabii Hak Doktrini)
- V. Ferdietçi Doktrin
- VI. Sosyal Haklar Doktrini
- VII. Çağdaş Hürriyet Anlayışı

Eski çağda insan haklarının tarihsel ve düşünsel gelişimi ile işe başlayalım.

* Bu bölüm, *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Beşinci Bölümünden alınmıştır.

1. Henri Oberdorff, "insan hakları ve temel hürriyetler, yoktan fıskırmamıştır (*Les droits de l'homme et libertés fondamentales n'ont jailli du néant*)" diye yazar (Henri Oberdorff, *Droits de l'homme et libertés fondamentales*, Paris, LGDJ, 5. Baskı, 2015, s.55).

2. Oberdorff, *op. cit.*, s.55.

3. Robert Badinter, "L'universalité des droits de l'homme dans un monde pluraliste", *Revue universelle des droits de l'homme*, Cilt I, 1989, s.1.

Bölüm 6

HÜRRİYET KARİNESİ: "HÜRRİYET ASILDIR"*

Acaba insanın hür olması mı, yoksa hür olmaması mı asıldır?

Her şeyden önce bu koruya bir cevap vermek gerekir. Çünkü bu soruya verilecek cevaba göre diğer soruların cevapları değişecektir. Bu soruya iki değişik cevap verilebilir:

1. Eğer "hürriyetin yokluğu asıldır" cevabı verilirse, bundan, insanın belli bir fiili yapabilmesi için bu konuda izin alması gerektiği sonucu çıkar. Eğer insan, belli bir fiili yapma konusunda izin almamış ise bu fiili yapma yetkisine sahip değildir. İzin almadan bu fiili yapması hukuka aykırılık teşkil eder. Böyle bir cevabın geçerli olduğu bir sistemde, önceden izin verilmiş fiiller dışındaki bütün fiiller yasaktır. *Bu mantık, otoriter bir hukuk sistemine vücut verir*: Bu sistemde, kişiler, ayrıca izin verilmiş fiiller dışındaki fiilleri yapmakta özgür değildirler. Bu fiiller için izin almaya ihtiyaçları vardır.

2. Eğer "hürriyetin varlığı asıldır" cevabı verilirse, bundan, insanın belli bir fiili yapabilmesi için izin almasına gerek olmadığı sonucu çıkar. Böyle bir sistemde, insanlar, yetkili makam tarafından ayrıca ve açıkça yasaklanmış fiiller dışındaki bütün fiilleri ayrıca izin almaya gerek olmaksızın yapabilir. Böyle bir sistemde, yetkili makamlar tarafından ayrıca yasaklanmamış bütün fiiller serbesttir. *Bu mantık, liberal bir hukuk sistemine vücut verir*: Bu sistemde, kişiler, ayrıca yasaklanmamış bütün fiilleri yapmakta özgürdürler. Bunun için önceden izin almaya ihtiyaçları yoktur.

Peki, hürriyetin varlığı mı, yoksa yokluğu mu asıldır? Bu soruya cevap vermeden önce, niteliklerin varlığı veya yokluğu konusunda mantıkta geçerli olan bir temel ilkeyi görelim:

I. SIFAT-I ARIZADA ASLOLAN ADEMDİR (Mecelle, m.9) (Aslı Niteliğin Varlığı, Arızî Niteliğin Yokluğu Asıldır)

"Sıfat (nitelik, *attribute*)", vasıf kelimesinden türemiş olup, hâl (durum), keyfiyet (nitelik), suret, özellik demektir¹. Yani sıfat, bir kişinin veya bir şeyin

* Bu bölüm, *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Altıncı Bölümünden alınmıştır.

1. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984, s.1137; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, 2005, s.506; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Elfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu* (Hazırlayan: Sıtkı Güllü), İstanbul, Eser Neşriyat, 1997, Cilt IV, s.431.

Bölüm 7

İNSAN HAK VE HÜRRIYETLERİNİN TASNİFİ*

Bibliyografya.- Oberdorff, *op. cit.*, s.50-55; Sudre, *op. cit.*, s.258-259; Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.108-113; Colliard, *op. cit.*, s.231-234; Gemalmaz, *op. cit.*, s.467-481; Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, *op. cit.*, s.224-229; Oliva, *op. cit.*, s.335-350; Akıllıoğlu, *op. cit.*, s.138-186; Uygun, *Devlet Teorisi*, *op. cit.*, s.493-499; Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, *op. cit.*, s.39-44.

İnsan hak ve hürriyetleri, konularına, kullanış biçimlerine ve ortaya çıkış sıralarına göre çok değişik şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalardan en önemli gördüğümüz bazılarını aşağıda açıklayacağız. Ama öncelikle şunu itiraf etmek gerekir ki, insan hak ve hürriyetlerinin tasnifi (*classification des libertés*), kaçınılmaz olarak belli ölçüde keyfidir. Hiçbir sınıflandırma, tek başına tatmin edici değildir¹. Bununla birlikte insan haklarının karışıklığı içinde ilerlemek için bir tasnif yapmak gereklidir². Tasnif konusunda önce plânımızı verelim:

PLÂN:

I. Jellinek'in Sınıflandırması

II. Konularına Göre Tasnif: Fizik Hürriyetler, Düşünce Hürriyetleri ve Kolektif Hürriyetler

III. Kullanılmış Biçimlerine Göre Tasnif: Bireysel Hürriyetler ve Kolektif Hürriyetler Ayrımı

IV. Ortaya Çıkış Sıralarına Göre Tasnif (İnsan Haklarının Üç Kuşağı)

V. Bağlayıcılıklarına Göre Tasnif: "Program Haklar" - "Normatif Haklar" Ayrımı

Şimdi de bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

I. JELLİNEK'İN SINIFLANDIRMASI

Bibliyografya.- Georg Jellinek, *L'Etat modern et son droit* (Traduction française par Georges Fardis), Paris, M. Giard & E. Brière, 1913, Cilt II, s.51-57; Robert Alexy, *A Theory of Constitutional Rights* (Çev.: Julian Rivers), Oxford, Oxford University Press, 2002, s.163-173; Christian Autexier, *Introduction au droit public allemand*, Paris, PUF, 1997, s.118-119; Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.110; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.6; Şeref Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Yetkin, 1997, s.40-44.

İnsan haklarının tasnifi konusunda hiç şüphesiz en eski ve en kullanışlı tasnif, Georg Jellinek'in tasnidir.

* Bu bölüm, *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 7'nci bölümünden alınmıştır.

1. Sudre, *op. cit.*, s.258. Aynı yönde: Oberdorff, *op. cit.*, s.50-55.

2. Oberdorff, *op. cit.*, s.50-55.

Bölüm 8

HAK VE HÜRRİYETLERİN POZİTİF HUKUK TARAFINDAN TANINMASI*

Bu bölümün plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

I. Tanıma Kavramı

II. Tanıma Çeşitleri (Anayasayla, Bildirgelerle, Kanunla, ...)

III. Tanıma Çeşitleri Arasında Ne Fark Var?

IV. Pozitif Hukuk Tarafından Tanınmamış Hak ve Hürriyetler Dışlanmış mıdır? (“Sayılmamış Hürriyetler” veya “İsimsiz Hürriyetler” Meselesi)

“Tanıma (*recognition*)” kavramıyla başlayalım.

I. TANIMA KAVRAMI

Hürriyetlerin varlığı için pozitif hukuk metinleri tarafından tanınıyor olmasına gerek yoktur. Yukarıda açıkladığımız gibi hürriyetler, insanın insan olmasından kaynaklanır. İnsanın hür olması asıldır. Devletin insanın hürriyetini askıya alması veya sınırlandırması ise istisnadır. Dolayısıyla insanların, hürriyet sahibi olması için bu hürriyetin onlara devlet tarafından verilmesine ihtiyaçları yoktur. Diğer bir ifadeyle, insanların hürriyetlere sahip olabilmesi için, bu hürriyetlerin bir pozitif hukuk metniyle tanınmasına gerek yoktur. Bir pozitif hukuk metniyle sınırlandırılmadıkça hürriyet; anayasayla, kanunla veya diğer hukuk kurallarıyla ayrıca ve açıkça tanınmamış olsa bile vardır.

Ancak, ihtiyaç olmamasına rağmen, hürriyetler pozitif hukuk kurallarıyla tanınabilir de. Devlet insanların hürriyetlerini pozitif hukuk kurallarıyla, yani anayasayla, kanunla, yönetmelikle vs. tanıyabilir. Zaten yukarıda üçüncü bölümde açıkladığımız gibi, bir hürriyet, pozitif hukuk düzeni tarafından tanındığında hak hâline gelmektedir. Aslında sadece hürriyetlerin tanınmasından bahsetmek gerekir. Zira hak varsa zaten pozitif hukuk tarafından tanınmıştır. Buna rağmen biz aşağıda bazen “hürriyetlerin tanınması”ndan, bazen de “hak ve hürriyetlerin tanınması”ndan bahsedeceğiz. Zira yukarıda belirttiğimiz gibi, bu kavramlar arasında tanım itibarıyla fark varsa da, çoğunlukla birlikte veya birbirinin yerine kullanılabilirlerdir.

Hak ve hürriyetlerin tanınması, çok değişik **yollardan** olabilir. Tanıma için her zaman ayrıntılı bir düzenlemeye gerek yoktur. Bir pozitif hukuk metninin belirli bir hak veya hürriyetin *sadece adını zikretmesi* bile bir tanımadır. Yine

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Sekizinci Bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.165-174). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

Bölüm 9

HAK VE HÜRRİYETLERİN ÖZNELERİ VE YÜKÜMLÜLERİ*

Bibliyografya.- Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.93-105; Levinet, *op. cit.*, s.181-252; Hennette-Vachez ve Roman, *op. cit.*, s.21-26; Sudre, *op. cit.*, s.86-125; Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 14. Baskı, 2014, s.161-165; Favoreu *et al.*, *Droit constitutionnel*, *op. cit.*, s.802-809; Oliva, *op. cit.*, s.311; Gören, *Temel Hak Genel Teorisi*, *op. cit.*, s.45; Grew ve Ruiz Fabri, *op. cit.*, s.170-172.

Bu bölümde hak ve hürriyetlerin öznelere ve yükümlülerini inceleyeceğiz. Önce bu bölümün plânını verelim:

PLÂN

I. Hak ve Hürriyetlerin Öznelere

- A. İnsanlar
- B. Vatandaşlar
- C. Belli Kategoriler
- D. Yabancılar

II. Hak ve Hürriyetlerin “Yükümlülerini” (“Muhatapları”)

- A. Devlet
- B. Özel Kişiler
- C. Hakların Dike ve Yatay Etkisi Meselesi

Hak ve hürriyetlerin öznelereyle işe başlayalım.

I. HAK VE HÜRRİYETLERİN ÖZNELERİ

Bibliyografya.- Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.93-105; Levinet, *op. cit.*, s.181-252; Sudre, *op. cit.*, s.86-110; Tanör ve Yüzbaşıoğlu, *op. cit.*, s.162-165; Favoreu *et al.*, *Droit constitutionnel*, *op. cit.*, s.802-809; Oliva, *op. cit.*, s.311; Gören, *Temel Hak Genel Teorisi*, *op. cit.*, s.45; Grew ve Ruiz Fabri, *op. cit.*, s.170-172.

“Hak ve hürriyetlerin öznelere (süjeleri)” ifadesinden hak ve hürriyetlerin “sahipleri (*titulaires*, *rights holders*)” veya diğere bir ifadeyle bu hak ve hürriyetlerin “kullanıcıları” veyahut bunlardan “yararlananlar (*bénéficiaires*)” anlaşılır. Aynı şey ödevler için de söylenebilir. Ödevin yükümlüsü de bu ödevin öznesi, yani süjesidir.

Hak ve hürriyetlerin öznelere “insanlar”, “vatandaşlar”, “belli kategorideki insanlar” ve “yabancılar” olmak üzere dörde ayrılabilir¹. Zira hak ve hürriyetlerden yararlanmak veya onları kullanmak bakımından herkes aynı konumda değildir. Bazı hak ve hürriyetlerden yararlanmak için sadece “insan” olmak ye-

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın Dokuzuncu Bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.175-190). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

1. Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 14. Baskı, 2014, s.162-164.

Bölüm 10

HAK VE HÜRRIYETLERİN DÜZENLENMESİNDE SİSTEMLER*

Bibliyografya.- Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2009, c.II, s.549-552; Anayurt, *Toplanma Hürriyeti*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1998, s.88-95; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.236-239; Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku I*, *op. cit.*, s.71-76; Madiot, *op. cit.*, s.165-171; Robert, *op. cit.*, s.96-100; Colliard, *op. cit.*, s.120-126; Oberdorff, *op. cit.*, s.176-180; Letteron, *op. cit.*, s.36-45 (Kindle: Chapitre 2); Henette-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.265-269; Rivero ve Moutouh, *op. cit.*, c.I, s.175-194.

Hak ve hürriyetlerin toplum içinde kullanılması kamu düzeni bakımından bazı tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle hak ve hürriyetlerin kullanılması hukuk düzeni tarafından düzenlenmeye ihtiyaç gösterir. Bu düzenleme konusunda “serbestlik sistemi”, “izin sistemi” ve “bildirim sistemi” olmak üzere başlıca üç sistem vardır.

Bu bölümün plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN

- I. Serbestlik Sistemi (Düzeltilici veya Bastırıcı Sistem)
- II. İzin Sistemi (Önleyici Sistem)
- III. Bildirim Sistemi

Serbestlik sistemiyle başlayalım.

I. SERBESTLİK SİSTEMİ (DÜZELTİCİ VEYA BASTIRICI SİSTEM)

Bibliyografya.- Gözler, *İdare Hukuku*, *op. cit.*, c.II, s.548-549; Anayurt, *Toplanma Hürriyeti*, *op. cit.*, s.88-90; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.236; Madiot, *op. cit.*, s.165-169; Robert, *op. cit.*, s.96-97; Letteron, *op. cit.*, s.38-40 (Kindle: Section I); Colliard, *op. cit.*, s.124; Henette-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.266-267; Rivero ve Moutouh, *op. cit.*, c.I, s.176-170.

Tanımı.- “Serbestlik sistemi”ne “düzeltilici sistem” veya “bastırıcı sistem (*systeme répressif*)” de denir. Bu sistemde bir hak ve hürriyetin kullanılması için önceden bir izin almaya veya bildirimde bulunmaya gerek yoktur. İlgili kişi, hak ve hürriyetini, bütün sorumluluğu kendisine ait olmak üzere serbestçe kullanır. Bu hürriyetin kullanılmasıyla ortaya zararlı bir sonuç çıkmış ise, bu kişi bunun hesabını daha sonra verir¹. Bu hesap verme, özel hukuk bakımından

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 10’uncu bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.191-206). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

1. Gözler, *İdare Hukuku*, *op. cit.*, c.II, s.548-549; Ömer Anayurt, *Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, İstanbul, Kazancı, 1998, s.88-90; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.236; Madiot, *op. cit.*, s.165-169; Robert, *op. cit.*, s.96-97.

Bölüm 11

HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLARI*

Bibliyografya.- Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 15. Baskı, 2014, s.109-118; Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, *op. cit.*, s.228-235; Uygun, *Temel Hak ve Özgürlüklerin Temel Rejimi*, *op. cit.*, s.92-191; Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, *op. cit.*, s.129-140, 218-235, 270, 286; Sağlam, *Temel Hakların Sınırlandırılması ve Özünü*, *op. cit.*, *passim*; Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.168-170; Alexy, *op. cit.*, s.178-212; Peces-Barba Martinez, *op. cit.*, s.425-453; Colliard, *op. cit.*, s.105-120; Henneke-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.255-269; Letteron, *op. cit.*, s.37-46 (Kindle); Oberdorff, *op. cit.*, s.157-175; Rivero ve Moutouh, *op. cit.*, c.I, s.164-172.

Zikredilen Anayasalar İçin Bibliyografya.- Bu bölümde çeşitli ülkelerin anayasalarından yapılmış pek çok alıntı vardır. Her alıntıdan sonra alıntının kaynağını göstermek yerine, yerden tasarruf amacıyla, burada toplu olarak bu Anayasaların kaynaklarını vermeyi uygun bulduk (Aksi belirtilmemiş ise alıntıdaki Türkçe çeviri tarafımıza aittir):

Alman Anayasası (1949).- *Almanca*: <https://www.bundestag.de/gg>; *İngilizce*: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>; *Türkçe* (Christian Rumpf ve Gökçe Uzar Schüller Çevirisi): <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf>.

Fransız Anayasası (1958).- *Fransızca*: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>

İspanyol Anayasası (1978).- *İspanyolca*: <http://www.congreso.es/consti/constitucion/indice/>.

İngilizce: <http://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/index.html?lang=en>
İsviçre Anayasası (1999).- *Fransızca*: <https://www.admin.ch/ch/fr/1/101.fr.pdf>

İtalyan Anayasası (1947).- *İtalyanca*: <https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione.pdf>; *İngilizce*: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf.

Portekiz Anayasası (1975).- *Portekizce*: <http://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx>; *İngilizce*: https://www.constituteproject.org/constitution/Portugal_2005.pdf.

Sınırlama İhtiyacı.- İnsanların hür olması asıl, hür olmaması ise istisnadır. Hürriyet asıl da olsa toplum hayatında, bazı istisnaî durumlarda, kamu yararı, kamu düzeni, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması gibi meşru sebeplerle hak ve hürriyetlerin “sınırlanması (*restriction, limitation*)” gerekli olabilir. Mühim olan liberal bir hukuk devletinde, hak ve hürriyetlere getirilen sınırlamaların sınırsız ve keyfî olmaması ve hak ve hürriyetlerin yok edilmemesidir. İşte bu bölümde hak ve hürriyetlerin sınırlanması konusunu göreceğiz.

Hatırlatma: Hürriyet Karinesinden Çıkan Sonuçlar.- Hürriyet karinesinden şu sonuçlar çıkar: *Bir kere*, hürriyet asıl, sınırlama istisna olduğuna göre, hürriyetlerin sınırlanması ancak istisnaî durumlarda yapılabilir. Çok gerekli

* Bu bölüm, *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 11’inci bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.207-248). Bu konuda daha geniş bilgi oraya bakınız.

Bölüm 12

HAK VE HÜRRIYETLERİN ÇATIŞMASI*

Bibliyografya.- Favoreu *et al.*, *Droit des libertés fondamentales*, *op. cit.*, s.81-83, 168-169; Autexier, *op. cit.*, s.129-130; Hennette-Vauchez ve Roman, *op. cit.*, s.259-260; Levinet, *op. cit.*, s.174-178; Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, *op. cit.*, s.38-40, 50-52.

Hak ve hürriyetler arasında her zaman yarışma ve çatışma olabilir. Önce plânımızı verelim:

PLÂN:

- I. Hak ve Hürriyetlerin Yarışması
- II. Hak ve Hürriyetlerin Çatışması: Örnekler, Tanım, Anayasalar
- III. Çatışma Nasıl Çözülür?
- IV. Türk İnsan Hakları Hukukunda Çatışma Sorunu

Şimdi de bu plân dahilinde konuyu inceleyelim:

I. HAK VE HÜRRIYETLERİN YARIŞMASI

Bir kişinin aynı anda birden fazla hak veya hürriyeti kullanması, aynı anda birden fazla hak veya hürriyetten yararlanması mümkündür. Buna literatürde “hak ve hürriyetlerin yarışması (*concurrence*, *Grundrechtskonkurrenz*)” denir¹. Örneğin bir mitingde konuşan konuşmacı hem ifade hürriyetinden, hem de toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkından yararlanmış olur². Keza üniversitede ders veren öğretim üyesi hem düşüncüyü açıklama hürriyetinden, hem bilim hürriyetinden yararlanır. Bir doktora tezinin kitap olarak yayınlanması durumunda da hem bilim hürriyeti, hem de süresiz yayın hakkı kullanılmış olur.

Hak ve hürriyetlerin yarışmasının doğuracağı önemli bir problem yoktur. Yarışma durumunda ilgili kişi her iki hürriyetin sağladığı korumayı da talep edebilir. Hak veya hürriyetini savunurken, bunlardan birine veya diğerine veya her ikisine birden dayanabilir. Yarışan hak ve hürriyetlerden biri diğerine göre daha yüksek veya daha etkili bir koruma sağlıyorsa, ilgili kişi sadece bu korumayı sağlayan hak veya hürriyete dayanabilir.

Yarışan hak ve hürriyetlerin korunmasında farklı yollar söz konusu olabilir. Yarışan hak ve hürriyetlerden birinin korunmasında adlî yargı, diğerinin ko-

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 10’uncu bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.207-248). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

1. Autexier, *op. cit.*, s.129.

2. *Ibid.*

İkinci Kısım

TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOGMATIĞI

Yukarıda (s.16-17) gördüğümüz gibi insan hakları hukuku, “insan hakları hukukunun genel teorisi” ve “insan hakları hukuku dogmatığı” olmak üzere iki kısma ayrılır. Kitabımızın birinci kısmında “insan hakları hukukunun genel teorisi”ni inceledik. Şimdi de kitabımızın ikinci kısmında “insan hakları hukuku dogmatığı”ni inceleyeceğiz.

Yukarıda (s.17) açıkladığımız gibi, insan hakları hukuku dogmatığı, insan haklarını belirli bir ülkenin, belirli bir tarihte yürürlükte olan, anayasa, kanun gibi pozitif hukuk kuralları çerçevesinde inceler. Diğer bir ifadeyle hukuk dogmatığı daima belirli bir pozitif hukuk düzenini veri olarak alır. Biz de hâliyle insan hakları hukuku dogmatığını Türk hukuk düzenini baz alarak inceleyeceğiz. O nedenle burada “insan hakları hukuku dogmatığı”nden değil, “*Türk insan hakları hukuku dogmatığı*”nden bahsedeceğiz.

“Türk insan hakları hukuku dogmatığı” terimi yerine “dogmatik” kelimesini kullanmadan doğrudan doğruya “*Türk insan hakları hukuku*” terimini de kullanabiliriz. Zira belirli bir ülkenin pozitif hukuk kurallarından hareketle yapılan çalışma kaçınılmaz olarak dogmatik hukuk çalışması olur. Nasıl “Türk anayasa hukuku” teriminden “Türk anayasa hukuku dogmatığı”, “Türk ceza hukuku” teriminden “Türk ceza hukuku dogmatığı” anlaşılıyorsa, aynı şekilde, “Türk insan hakları hukuku” teriminden de “Türk insan hakları hukuku dogmatığı” anlaşılır. Ancak biz burada “Türk insan hakları hukuku dogmatığı” teriminden vazgeçmiş değiliz. Özellikle burada ve aşağıda alt-kısım sunuşlarında, genel teori değil, dogmatik kısımda olduğumuzu göstermek için dogmatik kelimesini kasten kullanıyoruz.

İşte kitabımızın bu ikinci kısmında da insan hakları, Türk pozitif hukuku çerçevesinde incelenecektir. Yani bu kısımda, Türkiye’de insan haklarını düzenleyen pozitif hukuk kurallarının açıklaması yapılacaktır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de, yürürlükteki hukuktan hareketle, insan haklarının hukukî rejimi incelenecektir.

Türk İnsan Hakları Dogmatığının “Genel Kısım” ve “Özel Kısım” Olarak İkiye Ayrılması.- “Türk insan hakları hukuku dogmatığı” de kendi içinde “genel kısım” ve “özel kısım” olmak üzere ikiye ayrılır. Genel kısma “genel hükümler”, özel kısma da “özel hükümler” ismi verilebilir. Belirli hak ve hürriyetleri düzenleyen hukuk kurallarının incelenmesi, Türk insan hakları dogmatığının *özel kısmını*, bütün hak ve hürriyetler için geçerli olabilecek nitelikteki hukuk kurallarının incelenmesi Türk insan hakları hukukunun *genel kısmını* oluşturur.

Bu ayırım Türk ceza hukuku ve Türk borçlar hukukunda yapılan “genel kısım-özel kısım” veya “genel hükümler-özel hükümler” ayırımına tamamen paralel bir ayırımdır.

Türk insan hakları hukuku dogmatığının genel kısım ve özel kısım şeklinde ikiye ayrılması saf öğretisel bir ayırım değil, pozitif anayasal temele sahip bir ayırımdır. Bu ayırım, doğrudan doğruya 1982 Anayasasında karşılığını bulur. Aşağıda 1982 Anayasasına göre temel hak ve hürriyetlerin tasnifini inceleyeceğimiz 14’üncü bölümde ayrıntılarıyla göreceğimiz gibi (bkz. s.279-284), 1982 Anayasası, temel hak ve hürriyetleri, “Temel Haklar ve Ödevler” başlıklı İkinci Kısımında

Birinci Bölüm: Genel Hükümler (m.12-16)

İkinci Bölüm: Kişinin Hakları ve Ödevleri (m.17-40)

Üçüncü Bölüm: Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler (m.40-65)

Dördüncü Bölüm: Siyasî Haklar ve Ödevler (m.66-74)

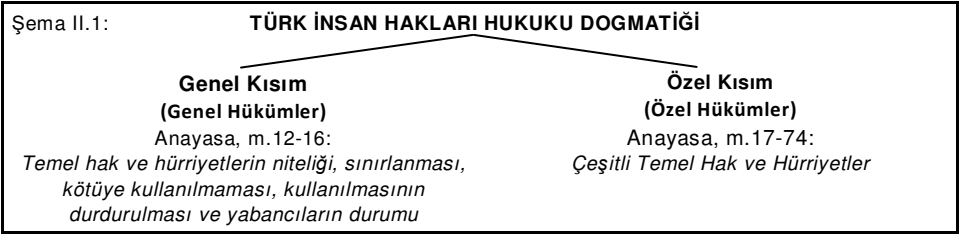
şeklinde dört bölüme ayırarak düzenlemiştir.

“*Genel Hükümler*” başlıklı Birinci Bölümünde “temel hak ve hürriyetlerin niteliği” (m.12), “temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması” (m.13), “temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” (m.14), “temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması” (m.15) ve “yabancıların durumu” (m.16) düzenlenmektedir. Görüldüğü gibi bu bölümde *belirli* bir hak veya hürriyet düzenlenmemekte, bütün hak ve hürriyetler için geçerli olabilecek *genel* nitelikte hükümler getirilmektedir. Bu

bölümdeki hükümler, adı üstünde “genel hükümler”dir. İşte Türk insan hakları hukukunun “genel hükümler” kısmının pozitif karşılığı bu bölüm, yani İkinci Kısımın “Birinci Bölümü”dür (m.12-16).

1982 Anayasasının “temel haklar ve ödevler” başlıklı İkinci Kısımının “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlıklı İkinci Bölümünde (m.17-35), “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlıklı Üçüncü Bölümünde (m.40-65) ve “Siyasî Haklar ve Ödevler” başlıklı Dördüncü Bölümünde (m.66-74) bulunan maddeler ise Türk insan hakları hukuku dogmatığının özel kısmının inceleme sahasına girer. İşte Türk insan hakları hukukunun “özel kısmı”nın pozitif anayasal karşılığı bu maddelerdir (m.17-64).

Bu ayrımı kabaca şöyle bir şemayla gösterebiliriz:

Bu şemaya paralel olarak bu kısmı kendi içinde iki alt-kısıma ayıracağız:

Birinci Alt-Kısım: Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığının Genel Kısımı

İkinci Alt-Kısım: Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığının Özel Kısımı

Birinci alt kısımla işe başlayalım.

NOT: Bu kısmın bilgi kaynakları da yukarıda (Bkz. s.3-16) “İnsan Hakları Hukukunun Bilgi Kaynakları” bölümünde Türkiye başlığı altında verilmiştir.

Birinci Alt-Kısım

TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU

DOGMATİĞİNİN GENEL KISMI

Yukarıda (s.195) açıklandığı gibi Türk insan hakları hukuku dogmatığı kendi içinde genel kısım ve özel kısım olarak ikiye ayrılır. Bu alt-kısımda “genel kısmı”, izleyen alt-kısımda ise “özel kısmı” inceleyeceğiz.

Türk insan hakları hukuku dogmatığının *genel kısmı*, belirli bir insan hakkını değil, bütün insan hakları için geçerli olan Türk pozitif hukuk kurallarını inceler.

1982 Anayasası bağlamında daha somut olarak şunları söyleyebiliriz: 1982 Anayasasının “Temel Haklar ve Ödevler” başlıklı İkinci Kısımının “*Genel Hükmeler*” başlıklı Birinci Bölümünde bulunan hükümler (m.12-16), adı üstünde “genel hükümler”dir; yani bunlar Türk insan hakları hukuku dogmatığının genel kısmının inceleme sahasına girerler. Gerçekten de bölümde “temel hak ve hürriyetlerin niteliği” (m.12), “temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması” (m.13), “temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” (m.14), “temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması” (m.15) ve “yabancıların durumu” (m.16) konularını düzenleyen hükümler, mülkiyet hakkı veya haberleşme hürriyeti gibi sadece *belirli* bir hak ve hürriyet için değil, *bütün* hak ve hürriyetler için geçerli hükümlerdir. Örneğin Anayasamızın 13’üncü maddesinde öngörülen temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılma şartları, sadece mülkiyet hakkı veya haberleşme hürriyeti için değil, grev hakkı veya basın hürriyeti için de geçerlidir.

Türk insan hakları hukuku dogmatığının genel kısmı, Anayasamızın ikinci kısmının “genel hükümler” başlıklı birinci bölümünden (m.12-16) ibaret değildir. Anayasamızda bu bölümde değil, başka bölümlerde yer almış “genel hükümler” de vardır: Örneğin Anayasamızın “hak arama hürriyeti” (m.36), “kanuni hâkim güvencesi” (m.37), “suç ve cezalara ilişkin güvenceler” (m.38), “ispat hakkı” (m.39), “temel hak ve hürriyetlerin korunması” (m.40), “kamu denetçisine başvurma hakkı” (m.74), temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası andlaşmaların değeri (m.90/son), kanun hükmünde kararnamelerle temel hak ve hürriyetlerin düzenlenip düzenlenmemesi (m.91/1), “yargı yolu”

(m.125), anayasa yargısı (soyut ve somut norm denetimi ve bireysel başvuru yolu) (m.148-152) gibi konulardaki hükümleri, Türk insan hakları hukuku dogmatığının “genel hükümleri” kısmında yer alır. Çünkü bu maddelerdeki hükümler, sadece belirli bir hak ve hürriyete ilişkin değildir. Bunlar çeşitli hak ve hürriyetlerin korunması için çeşitli mekanizmalar getiren ve dolayısıyla aynı anda birden fazla hak ve hürriyet için uygulanabilecek nitelikte olan hükümlerdir. Dolayısıyla bunları da Türk insan hakları hukuku dogmatığının “genel hükümler” kısmında inceleyebiliriz.

Görüldüğü gibi Türk insan hakları hukuku dogmatığının genel hükümleri, anayasal karşılığı olan hükümlerdir.

Burada belirtmek isteriz ki, sadece Anayasada değil, çeşitli kanunlarda da “genel hüküm” niteliğinde olan ve dolayısıyla Türk insan hakları hukukunun genel kısmında incelenmesi gereken hükümler yer alabilir. Örneğin 6 Nisan 2016 tarih ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun hükümleri pek çok hak ve hürriyetin korunması için söz konusu olabileceği için genel hüküm niteliğindedir. Dolayısıyla bu Kanunun hükümleri Türk insan hakları hukuku dogmatığının genel kısmında incelenebilir.

Nasıl Türk ceza hukukunun genel hükümler kısmında bütün suç türleri için geçerli olan hükümler inceleniyorsa, nasıl Türk borçlar hukukunun genel hükümler kısmında bütün sözleşme türleri için geçerli olan hükümler inceleniyorsa, Türk insan hakları hukukunun genel kısmında da bütün insan hakları için geçerli olan hükümler incelenir.

Kitabımızın içinde bulunduğumuz bu “Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığı” başlıklı “İkinci Kısım”ndan inceleyeceğimiz konuların ezici çoğunluğu “genel hükümler” kısmına giren konulardır. Bu kısım aşağıda göreceğimiz gibi dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu dokuz bölümden ilk sekizi genel hüküm niteliğinde konuları kapsamaktadır. Buna göre bu alt bölümün plânı şu şekilde olacaktır:

- Bölüm 13:** Türk Hukukunda İnsan Hakları Alanında Kullanılan Çeşitli Kavramlar
- Bölüm 14:** 1982 Anayasasına Göre Temel Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi
- Bölüm 15:** 1982 Anayasasının Hak ve Hürriyetlere Yaklaşımı
- Bölüm 16:** Türk Hukukunda Hak ve Hürriyetlerin Süjeleri ve Yükümlülere
- Bölüm 17:** Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması
- Bölüm 18:** Türk Hukukunda Hak ve Hürriyetlerin Anayasayla Sınırlanması
- Bölüm 19:** 1982 Anayasasına Göre Olağan Dönemlerde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Sistemi
- Bölüm 20:** 1982 Anayasasına Göre Olağanüstü Hâl Rejimlerinde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması
- Bölüm 21.-** Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Şimdi her bir bölümü ayrı ayrı görelim:

Üçüncü Kısım

ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU*

PLÂN:

I. İç veya Ulusal İnsan Hakları Hukuku

II. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku

III. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Yaratıcı Kaynakları

IV. Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Bilgi Kaynakları

Günümüzde insan hakları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi pek çok evrensel ve bölgesel uluslararası sözleşmelerle düzenlenmektedir. Keza Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi örneğinde olduğu gibi insan haklarını korumak için yargısal mekanizmalar kuran uluslararası sözleşmeler de vardır. Bunlar oldukça ayrıntılı düzenlemeler getirmektedir. Keza Avrupa insan hakları hukukunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ürettiği çok geniş bir içtihat da bulunmaktadır.

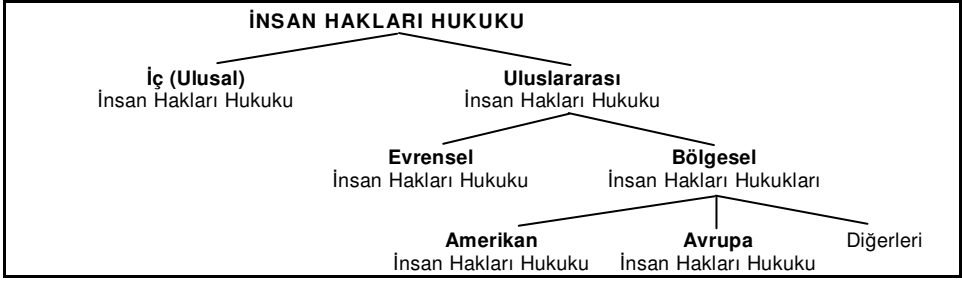
Gerek Türkiye’de gerekse çeşitli Avrupa ülkelerinde, uluslararası insan hakları hukuku çalışmaları yapıldığı gibi, Avrupa insan hakları hukuku çalışmaları da yapılmıştır. Keza pek çok insan hakları hukuku kitabında uluslararası insan hakları hukukuna veya Avrupa insan hakları hukukuna ayrılmış bölümler de vardır.

Bu nedenle insan hakları hukukunu kendi içinde “iç insan hakları hukuku” veya “ulusal insan hakları hukuku” ve “uluslararası insan hakları hukuku (*international human rights law, droit international des droits de l'homme*)” olarak ikiye ayırabiliriz.

Uluslararası insan hakları hukuku da kendi içinde evrensel ve bölgesel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Amerikan insan hakları hukuku ve Avrupa insan hakları hukuku bölgesel insan hakları hukukuna örnektirler. Bu ayrımı önce bir şemayla gösterelim:

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 23’üncü bölümünden özetlenmiştir (*op. cit.*, s.474-490). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

ŞEMA 23.1: İç ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Ayrımı

I. İÇ VEYA ULUSAL İNSAN HAKLARI HUKUKU

“İç (*internal, domestic*)” veya “ulusal insan hakları hukuku (*national human rights law*)”, bir devletin kendi iç hukuk düzeninde insan haklarını düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen hukuk dalıdır.

II. ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU

“Uluslararası insan hakları hukuku (*international human rights law*)”, uluslararası hukukun, insan haklarını tanıyan, düzenleyen, koruyan uluslararası hukuk normlarını inceleyen kısmıdır. Diğer bir ifadeyle, uluslararası insan hakları, uluslararası hukuk normları tarafından düzenlenen insan haklarını inceler.

İnsan haklarının tanıyan ve düzenleyen uluslararası hukuk normlarının başında uluslararası sözleşmeler gelir. Bu sözleşmelerden bazıları bütün dünya çapında, bazıları ise sadece belirli bölgede geçerlidir. Buna göre de uluslararası insan hakları hukuku kendi içinde “evrensel (*universal*)” ve “bölgesel (*regional*)” olmak üzere ikiye ayrılır.

A. EVRENSEL ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU

Evrensel uluslararası insan hakları hukuku, bütün dünya çapında olan insan hakları hukukudur. Pratikte bu hukuk, insan haklarının Birleşmiş Milletler çerçevesinde tanınması ve korunması şeklinde ortaya çıkar¹. Birleşmiş Milletler çerçevesinde insan haklarını tanımak ve korumak amacıyla pek çok sözleşme yapılmıştır. Bunların başında 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (*Universal Declaration of Human Rights*)” gelir. Bu bildirme, bir denetim sistemi öngörmemiştir. Dolayısıyla bu bildirgenin uygulamadaki etkililiği ve bağlayıcılığı sınırlı olmuştur. BM bünyesinde akdedilen temel hak ve hürriyetlere ilişkin daha pek çok sözleşme vardır. Bu sözleşmelerden bazıları etkililiği düşük de olsa bir denetim ve gözetim sistemi de öngörmektedir.

Örnekler: “Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (*International Covenant on Civil and Political Rights*)”, “Ekonomik ve Sosyal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*)”, “İş-

1. Mesut Gülmez, *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*, Ankara, TBB Yay., 2004.

Bölüm 23

AVRUPA İNSAN HAKLARI HUKUKU*

Bibliyografya.- Feyyaz Gölcüklü, A. Şeref Gözübüyük ve Abdurrahman Saygılı, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara, Turhan, 12. Baskı, 2019; Tekin Akıllıoğlu, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, İmaj, 2002; Ömer Anayurt, *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, Ankara, Seçkin, 2004; Yasemin Özdek, *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye*, Ankara, TODAİE, 2004; Ayhan Döner, *İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi*, Ankara, Seçkin, 2003; Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara, Seçkin, 2. Baskı, 2004; Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, ve Rifat Murat Önok, *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara, Seçkin, 6. Baskı, 2016, s.66-726; Doğan (ed.), *İnsan Hakları Hukuku*, op. cit., s.377-762; Said Vakkas Gözlügül, *Avrupa İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Turhan, 2014; Mark W. Janis, Richard S. Kay ve Anthony Bradley, *European Human Rights Law*, Oxford, Oxford University Press, 2. Baskı, 2000; Frédéric Sudre, *Droit européen et international des droits de l'homme*, Paris, PUF, 8. Baskı, 2006; AİHM, *Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi*, Strazburg, 2014 (http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_TUR.pdf); CEDH, *Guide pratique sur la recevabilité*, Strazburg, 2011 (http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C1F452E0-2DA3-4355-981C-35CB3278F17/0/Guide_pratique_sur_la_recevabilite.pdf) (Erişim Yılı: 2011) (2017 yılı itibarıyla sitede yoktur).

Atf Usûlü.- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar ve Hükümlerine Atf Usûlü konusunda bkz. Gözler, *İnsan Hakları Hukuku*, op. cit., s.503-506.

PLÂN:

- I. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- II. Tarihsel Süreç İçinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanı)
- III. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kuruluşu
- IV. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Çeşitleri
- V. Bireysel Başvuru Hakkı
- VI. Bireysel Başvuruların Kabul Edilebilirlik Koşulları
- VII. Mahkemeye Başvuru Usûlü
- VIII. Bireysel Başvuruların İncelenmesi Usûlü
- IX. AİHM Hükümlerinin Yerine Getirilmesi ve Yerine Getirmenin Denetlenmesi

I. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Uzun adı “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamenta-*

* Bu bölüm *İnsan Hakları Hukuku* isimli kitabımızın 23'üncü bölümünden özetlenmiştir (op. cit., s.492-547). Bu konuda daha geniş bilgi için oraya bakınız.

les” olan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) [*European Convention on Human Rights (ECHR), La Convention européenne des droits de l’homme (CEDH)*]”¹, “Avrupa Konseyi (*Council of Europe, Conseil de l’Europe*)” çerçevesinde 4 Kasım 1950’de Roma’da imzalanmış ve 3 Eylül 1952’de yürürlüğe girmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, şimdiye kadar Avrupa Konseyine üye olan 47 ülke tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır². Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye tarafından 4 Kasım 1950’de imzalanmış ve 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylanmıştır³. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1 Kasım 1998’de yürürlüğe giren 11 nolu Protokol⁴ ve 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 14 nolu Protokol⁵ ile önemli ölçüde değişikliğe uğratılmıştır. **16 nolu Protokol** ise 2 Ekim 2013 tarihinde imzaya açılmıştır ve yürürlüğe girmesi için en az on devletin onayı gerekiyordu (1 Ağustos 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir) (m.8)⁶.

NOT: 15 nolu Protokol, 24 Haziran 2013 tarihinde taraf devletlerin imzasına açılmıştır. Bu Protokol’ün yürürlüğe girebilmesi için tüm taraf devletlerin imzası gerekmektedir (m.6, 7). Bu protokol henüz yürürlüğe girmemiştir⁷.

KUTU 23.1: KARIŞTIRMAYINIZ!

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
(*European Convention on Human Rights Convention européenne des droits de l’homme*)- Avrupa Konseyi çerçevesinde 1950 yılında kabul edilmiştir. Amacı Avrupa düzeyinde insan haklarını korumaktır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (*Universal Declaration of Human Right, Déclaration universelle des droits de l’homme*)- Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında kabul edilmiştir. Amacı uluslararası düzeyde (bütün dünya ülkelerinde) insan haklarını korumaktır.

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ve ek Protokollerin İngilizce, Fransızca orijinal metinlerine ve bu metinlerin Avrupa Konseyine üye devletlerin dillerindeki çevirilerine ve keza Türkçe çevirisine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sitesinden ulaşılabilir: <http://www.echr.coe.int/pages/home.aspx?p=basictexts>.
2. İmzalayan ve onaylayan devletlerin listesine <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/chartSignature/3> den ulaşılabilir.
3. *Resmî Gazete*, 19 Mart 1954, Sayı 8662.
4. İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Yeniden Yapılanmasına İlişkin 11 Nolu Protokol, Türkiye tarafından 11 Mayıs 1994 tarihinde imzalanmış, 14 Mayıs 1997 tarih ve 4255 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş (*Resmî Gazete*, 22 Mayıs 1997, Sayı 22996) ve 30 Mayıs 1997 tarih ve 97/9506 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır (*Resmî Gazete*, 20 Haziran 1997, Sayı 23025).
5. İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Değiştirilmesine İlişkin 14 Nolu Protokol, Türkiye tarafından 6 Ekim 2004 tarihinde imzalanmış, 1 Haziran 2006 tarih ve 5512 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş (*Resmî Gazete*, 6 Haziran 2006, Sayı 26190) ve 29 Haziran 2006 tarih ve 2006/26190 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır (*Resmî Gazete*, 8 Ağustos 2006, Sayı 26253).
6. Türkiye 20 Aralık 2013’te Protokolü imzalamıştır. Protokolü orijinal metni için http://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_ENG.pdf.
7. <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/results/subject/3>. 15 nolu Protokol, Türkiye tarafından 13 Eylül 2013’te imzalanmış, 30 Ocak 2016 tarih ve 6668 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş (*Resmî Gazete*, 18 Şubat 2016, Sayı 29628) ve 29 Şubat 2016 tarih ve 2016/8577 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır (*Resmî Gazete*, 17 Mart 2016, Sayı 29656). Onay belgeleri 2 Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiştir. Protokolün resmi çevirisi ve orijinal metni için bkz.: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-3.pdf>.

BİBLİYOGRAFYA

- ABADAN (Yavuz), "Amme Hukukunun Konusu ve Öğretim Metodu", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XX, 1965, Sayı 3-4, s.399-417.
- AİHM-Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi*, Strazburg, 2014 (http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_TUR.pdf)
- AKBAY (Muvaffak), *Umumî Amme Hukuku Dersleri*, Ankara, AÜHF Yayınları, 4. Baskı, 1961, c.I.
- AKILLIOĞLU (Tekin), "1982 Anayasasında Temel Hakların Genel Kuralları", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 5-6, Yıl 1983-1984, s.50-66.
- AKILLIOĞLU (Tekin), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Ankara, İmaj Yayınları, 2002.
- AKILLIOĞLU (Tekin), *İnsan Hakları, I: Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri*, Ankara, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995.
- AKIN (İlhan F.), *Temel Hak ve Hürriyetler*, İstanbul, İÜHF Yayınları, Üçüncü Baskı, 1971.
- AKİPEK (İlhan), *Devletler Hukuku, Birinci Kitap Başlangıç*, Ankara, Başnur Matbaası, 2. Baskı, 1965.
- ALDIKAÇTI: Orhan Aldıkaçtı'nın Sözlü Açıklaması, *in Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1987, Sayı 3, s.53.
- ALEXY (Robert), *A Theory of Constitutional Rights*, Çev. Julian Rivers, Oxford, Oxford University Press, 2002.
- ALİ HAYDAR EFENDİ, *Dürrü'l Hukkam Serhu Mecelleti'l Ahkam* (Yazı çevrimi: Raşit Gündoğdu ve Osman Erdem), İstanbul, Gül Neşriyat, Tarih Yok (2006?), 4 Cilt.
- ALTIPARMAK (Kerem), "Kopya Davalar ve Pilot Kararlar: Bir Kararda Bin Adaletsizlik", *50. Yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: Başarı mı, Hayal Kırıklığı mı?* (Yay. Haz. Kerem Altıparmak), Ankara, Ankara Barosu Yayınları, 2009, s. 60-107.
- AMERICAN HERITAGE DICTIONARY, *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Boston, New York, Houghton Mifflin Company, 2000.
- ANAYURT (Ömer), "Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi", *in Oya Çiftçi (ed.), Türkiye'de İnsan Hakları*, TODAİE, 2000, s.47-59.
- ANAYURT (Ömer), *Avrupa İnsan Hakları Hukukunda Kişisel Başvuru Yolu*, Ankara, Seçkin, 2004.
- ANAYURT (Ömer), *Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, İstanbul, Kazancı, 1998.
- ANCEL (Pascal), "Abus de droit", *in Joël Andriantsimbazovina et al. (ed.), Dictionnaire des droits de l'homme*, Paris, PUF, Quadrige, 2008, s.1-3.
- ANDRIANTSIMBAZOVINA (Joël), "L'abus de droit dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme", *Recueil Dalloz*, 2015, n° 32, s.1854-1859.
- ANSAY (Sabri Şakir), *Hukuk Bilimine Giriş*, Ankara, Güzel İstanbul Matbaası, 7. Baskı, 1958.
- AQUINO (Thomae de), *Summa Theologiae*, Prima Secundae, Quaestio 91, Articulus 1, Quaestio 93, (Textum Leoninum Romae 1888, <http://www.corpusthomicum.org/sth2090.html>).
- ARDANT (Philippe), *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Paris, LGDJ, 6. B, 1994, s.67.
- ARMAĞAN (Servet), *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara, Diyanet Vakfı, 6. Baskı, 2006.
- ARMAĞAN (Servet), *Temel Haklar ve Ödevler*, İstanbul, İÜHF Yayınları, 1980.
- ATAKAN (Arda), "Friedrich Müller'in "Temel Hakların Nesnel Sınırlılığı" Teorisi Üzerine Bir İnceleme", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 3-4, Yıl 2010, s.3-27.
- ATALAY (Esra), *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*, İzmir, DEÜHF DSİ Yayını, 1995.

- AUTEXIER (Christian), *Introduction au droit public allemand*, Paris, PUF, 1997, s.118.
- AYBAY (Rona), *İnsan Hakları Hukuku*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2015
- BADINTER (Robert), "L'universalité des droits de l'homme dans un monde pluraliste", *Revue universelle des droits de l'homme*, Cilt I, 1989, s.1-5.
- BARCELO (Juliette), "Les abus de droit" *Revue Juridique Themis*, Cilt 5, Sayı 13, 1954-55, s.28-46.
- BASLAR (Kemal), *The Concept of the Common Heritage of Mankind in International Law*, The Hague, Martinus Nijhoff Publishers, 1998.
- BAŞLAR (Kemal), "Uluslararası andlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Denetimi Üzerine", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni: Prof. Dr. Sevin Toluner'e Armağan*, Cilt 24, Sayı 1-2, Yıl 2004 <www.anayasa.gen.tr/baslar-90nciMadde.pdf>, s.34 vd.
- BATUR YAMANER (Melike), "Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk İlişkisi", *Erdoğan Teziç'e Armağan*, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2007, s.379-392.
- BEAUMARCHAIS, *Le Mariage de Figaro* [1778], Texte établi par Édouard Fournier, Laplace, 1876, Œuvres complètes, s.154-164 (https://fr.wikisource.org/wiki/Le_Mariage_de_Figaro/Acte_V).
- BEKAERT (Hermann), *Introduction à l'étude du droit*, Bruxelles, Emile Bruylant, 1963.
- BIANCHI (Andrea), "Human Rights and the Magic of Jus Cogens", *The European Journal of International Law*, 2008, Cilt 19, Sayı 3, s.491-508.
- BİLGE (Necip), *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, Turhan, 20. Baskı, 2005.
- BOLGAR (Vera), "Abuse of Rights in France, Germany, and Switzerland: A Survey of a Recent Chapter in Legal Doctrine", *Louisiana Law Review*, Cilt 35, 1975, s.1015-1036.
- BOUVIER (John), *A Law Dictionary*, Philadelphia, Childs & Petersons, 6. Baskı, 1856, (<http://books.google.com.tr>).
- BOZKURT (Tamer), "Haklarında Özel Bir Sınırlama Nedeni Öngörülmemiş Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Sorunsalı: Özellikle Sözleşme Hürriyeti Açısından Durum", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 1, Kış 2008, s. 134-143.
- BOZKURT (Tamer), "Anayasa Mahkemesi'nin 4857 Sayılı İş Kanunu'ndaki Engelli ve Eski Hükümlü İşçi Çalıştırma Zorunluluğunun Anayasa'ya Uygun Olduğuna Dair Verdiği Karar Üzerine Düşünceler (Özellikle Sözleşme Hürriyeti Açısından)", *Ankara Barosu Dergisi*, Bahar 2009, Yıl. 67, Sayı 2, s.98-105.
- BURGORGUE-LARSEN (Laurence), "Les concepts de liberté publique et de droit fondamental", in Jean-Parnis Auby (ed.), *L'influence du droit européen sur les concepts structurels du droit public français*, Paris, Dalloz, 2010, s.389-407 (https://www.univ-paris1.fr/fileadmin/IREDIIES/Contributions_en_ligne/L._BURGORGUE-LARSEN/Burgorgue-LarsenLP-DF.pdf).
- CEDH-Cour européenne des droits de l'homme, *Guide pratique sur la recevabilité*, Strazburg, 2011 (http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/C1F452E0-2DA3-4355-981C-35CB3278F17/0/Guide_pratique_sur_la_recevabilite.pdf) (Erişim Yılı: 2011) (2017 yılı itibarıyla sitede yoktur).
- CHAGNOLLAUD (Dominique), *Droit constitutionnel contemporain*, Paris, Sirey, 1999.
- CHANTEBOUT (Bernad), *Droit constitutionnel et science politique*, Paris, A. Colin, 11. Baskı, 1994.
- CHAPUS (René), *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, 15. Baskı, 2001, Cilt I.
- CHEREDNYCHENKO (Olha O.), "The Harmonisation of Contract Law in Europe by Means of the Horizontal Effect of Fundamental Rights", *Erasmus Law Review*, Cilt 1, No 1, 2007.
- COHEN-JONATHAN (Gérard), *La Convention européenne des droits de l'homme*, Paris, Economica, Presses universitaires d'Aix-Marseille, 1989.
- COHON (Rachel), "Hume's Moral Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/hume-moral/>).
- COLLIARD (Claude-Albert), *Libertés publiques*, Paris, Dalloz, 7. Baskı, 1989, s.2.
- COLLIARD (Jean-Claude) ve Roseline Letteron, *Libertés publiques*, Paris, Dalloz, 8. Baskı, 2005.
- ÇAĞLAR (Selda) (ed.), *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnsan Hakları*, İstanbul, Beta, 2010.
- ÇOTUKSÖKEN (Betül), *İnsan Hakları ve Felsefe*, Papatya, 2. Baskı, 2012.
- DAVER (Bülent), *Fevkalâde Hâl Rejimleri*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1961.

- DEVELLİOĞLU (Ferit), *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.
- DIGESTA-Digesta 50, 17, 20 (<http://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest50.shtml>).
- DOĞAN (İlyas) (ed.), *İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Astana, 2. Baskı, 2015.
- DOĞRU (Osman) ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Cilt:1*, İstanbul, Legal, 2012.
- DÖNER (Ayhan), *İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması ve Avrupa Sistemi*, Ankara, Seçkin, 2003.
- ECK (Laurent), "Controverses constitutionnelles et abus de droit", *VIe congrès français de droit constitutionnel* (Congrès de Montpellier 9, 10 et 11 juin 2005, Association française de droit constitutionnel) (<http://www.droitconstitutionnel.org/congresmtp/textes1/ECK.pdf>).
- ECK (Laurent), *L'abus de droit en droit constitutionnel*, Paris, L'Harmattan, 2010.
- ENGLE (Eric), "The History of the General Principle of Proportionality: An Overview", *Dartmouth Law Journal*, Cilt 10, Sayı 1, 2012, s.1-11 (<https://ssrn.com/abstract=1431179>).
- ENGLE (Eric), "Third Party Effect of Fundamental Rights (Drittwirkung)", *Hanse Law Review*, Vol. 5 No. 2, 2009, s.165-173 (<http://www.hanselawreview.org/pdf8/Vol5No2Art02.pdf>).
- EPICETUS, *Discourses*, i. 9. 1. (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus...>).
- ERDOĞAN (Mehmet), *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, 2005.
- ERDOĞAN (Mustafa), *Anayasa ve Özgürlük*, Ankara, Yetkin, 2002.
- ERDOĞAN (Mustafa), *Anayasal Demokrasi*, Ankara, Siyasal, 3. Baskı, 1999.
- ERDOĞAN (Mustafa), *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Ankara, Orion, 2. Baskı, 2011.
- EREN (Abdurrahman), *Özgürlüklerin Sınırlanmasında Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere*, İstanbul, Beta, 2004.
- EREN (Abdurrahman), *Türkiye'de İnsan Haklarının Korunması*, Ankara, Turhan, 2007.
- EROĞUL (Cem), *Çağdaş Devlet Düzenleri*, Ankara, İmaj, 6. Baskı, 2008.
- ESMEIN (Adhémar), *Éléments de droit constitutionnel français et comparé*, (Henry Nézard Tarafından Gözden Geçirilmiş Baskı), Paris, Recueil Sirey, 1927, c.I, s.299.
- FARRUGIA (Francis), "La politique des droits de l'homme: une religion civile universelle", *Cahiers de psychologie politique*, No 27, Temmuz 2015 (<http://odel.lirevues.inist.fr/cahierspsychologiepolitique/index.php?id=3128>).
- FAVOREU (Louis) et al., *Droit constitutionnel*, Paris, Dalloz, 1998, s.790.
- FAVOREU (Louis) et al., *Droit des libertés fondamentales*, Paris, Dalloz, 7. Baskı, 2015.
- FAVOREU (Louis), "Le droit constitutionnel, droit de la constitution et constitution de droit", *Revue française de droit constitutionnel*, no 1, 1990, s.71-89..
- FERIA (Rita de la) ve Stefan Vogenauer (ed.), *Prohibition of Abuse of Law: A New General Principle of EU Law?* Oxford, Hart Publishing, 2011.
- FERREIRA DA CUNHA (Paulo), *Traite de droit constitutionnel, Constitution universelle et mondialisation des valeurs fondamentales*, Paris, Buenos Books International, 2010, (Kindle).
- FOSTER (Nigel) ve Satish Sule, *German Legal System and Laws*, Oxford ve New York, Oxford University Press, 2002.
- FREZZO (Mark), *The Sociology of Human Rights*, Cambridge, Polity, 2015.
- FROMONT (Michel), "Présentation de la Cour constitutionnelle fédérale d'Allemagne", *Cahiers du Conseil constitutionnel n° 15* (Dossier: Allemagne), Ocak 2004, <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/nouveaux-cahiers-du-conseil/cahier-n-15/presentation-de-la-cour-constitutionnelle-federale-d-allemande.51993.html>.
- FUSTEL DE COULANGES (Numa Denys), *La Cité antique*, Paris, Librairie Hachette, 1900, (http://classiques.uqac.ca/classiques/fustel_de_coulanges/cite_antique/fustel_la_cite_antique.pdf).
- GARNER (Bryan A.) (Ed.), *Black's Law Dictionary*, St. Paul, Minn., West Group, 7. Baskı, 1999.
- GEMALMAZ (Mehmet Semih), *Açıklamalı İçtihatlı Karşılaştırmalı Ulusüstü İnsan Hakları Usul Hukuku Mevzuatı 1. Kitap: Açıklamalı-Karşılaştırmalı Birleşmiş Milletler Belgeleri*, İstanbul, Legal, 1. Baskı, 2006; 2. Kitap: *Avrupa Konseyi Belgeleri - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kuralları Şerhi*, Legal, 1. Baskı, 2006.

- GEMALMAZ (Mehmet Semih), *Olağanüstü Rejim Standartları*, İstanbul, Beta, 1994.
- GEMALMAZ (Mehmet Semih), *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, İstanbul, Beta, 2001.
- GERMAIN (Jérôme), "La protection de l'environnement dans la constitution allemande, une nouvelle finalité assignée à l'État", *Pouvoirs*, 2005/2 (n° 113), s.177-211.
- GLENNON (Michael J.), "De l'absurdité du droit impératif (*jus cogens*)", *Revue générale de droit international public*, Cilt 110, 2006, s.529-536.
- GÖÇER (Mahmut), *Uluslararası Hukuk ve İnsan Haklarının Uluslararası Korunması*, Ankara, Seçkin, 2002.
- GÖLCÜKLÜ (Feyyaz) ve A. Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara, Turhan, 10. Baskı, 2013. (İkinci Baskı, 1996'ya atf yapılan yerlerde baskı sayısı ayrıca belirtilmiştir. Baskı sayısı belirtilmeden yapılan atıflar 10. baskıyadır).
- GÖLCÜKLÜ (Feyyaz), *Danışma Meclisi Tutanak Dergisi*, Birleşim 130, 16 Ağustos 1982, s.147.
- GÖREN (Zafer), *Anayasa Hukukuna Giriş*, İzmir, Barış Yayınları, 1997.
- GÖREN (Zafer), *Temel Hak Genel Teorisi*, İzmir, DEÜHF DSİ Yayınları, 3. Baskı 1995.
- GÖZLER (Kemal) ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 20. Baskı, 2018.
- GÖZLER (Kemal), *Kurucu İktidar*, Bursa, Ekin, İkinci Baskı, 2016.
- GÖZLER (Kemal), "1982 Anayasasına Göre Din Eğitim ve Öğretimi", *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu'na Armağan*, Ankara, Adalet, 2010, s.317-334.
- GÖZLER (Kemal), "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: 13'üncü Maddenin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.53-69.
- GÖZLER (Kemal), "İnsan Hakları Normlarının Anayasaüstülüğü Sorunu", in Oya Çitçi (ed.) *Türkiye'de İnsan Hakları*, Ankara, TODAİE Yayını, 2000, s.25-46 (www.anayasa.gen.tr/insan.htm).
- GÖZLER (Kemal), "La question de la hiérarchie entre les normes constitutionnelles", *Annales de la Faculté de droit d'Istanbul*, Cilt XXXII, No 48, 1998, s.65-92 (www.anayasa.gen.tr/hierarchy.htm).
- GÖZLER (Kemal), "Milletlerarası Anlaşmalara Kanun Üstü Bir Değer Tanınabilir mi?", www.anayasa.gen.tr/madde90.htm (Konuluş Tarihi: 3 Mayıs 2004).
- GÖZLER (Kemal), "Olağanüstü Hâl Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi ve Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Hukukî Rejimi", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Ağustos 1990, Sayı 4, s.563-571. (www.anayasa.gen.tr/olaganustuh.htm).
- GÖZLER (Kemal), "Sigara İçme Özgürlüğü ve Sınırları: Özgürlüklerin Sınırlandırılması Problemi Açısından Sigara Yasağı", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 47, Ocak 1990, Sayı 1, s.31-67.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Değişikliği Gerekli mi? 1982 Anayasası İçin Bir Savunma*, Bursa, Ekin, 2001.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, Bursa, Ekin, 2011, 2 Cilt.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Normlarının Geçerliliği Sorunu*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2016.
- GÖZLER (Kemal), *Hukukun Genel Teorisine Giriş*, Ankara, US-A Yayıncılık, 1998.
- GÖZLER (Kemal), *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2009, 2 Cilt.
- GÖZLER (Kemal), *Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukukî Rejimi*, Bursa, Ekin, 2000.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019.
- GÖZLÜGÖL (Said Vakkas) ve Yasin Poyraz, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Uygulamasında 15 ve 16 Nolu Ek Protokollerle Öngörülen Reform", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 6, 2015, Sayı 20, s.59-86.
- GÖZLÜGÖL (Said Vakkas), *Avrupa İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Turhan, 2014.
- GÖZÜBÜYÜK (A. Şeref), *Anayasa Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 7. Baskı, 1998.
- GREWE (Constance) ve Hélène Ruiz Fabri, *Droit constitutionnels européens*, Paris, PUF, 1995.
- GÜL (Cengiz), "Klonlama ve Kök Hücre Çalışmaları Karşısında İnsan Onurunun Korunması Hakkı", *E-Akademi*, Temmuz 2010, Sayı 101, <http://www.e-akademi.org/makaleler/cgul-1.htm>.
- GÜLFİDAN (O. Serkan), *İfade Özgürlüğü Hakkı Örneği Çerçevesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Kötüye Kullanma Yasağı*, İstanbul, XII Levha, 2013.
- GÜLMEZ (Mesut), *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*, Ankara, TBB Yayını, 2004.

- GÜRBÜZ (Yaşar) (ed.), *Anayasalar*, İstanbul, Filiz, 1981.
- HAFIZOĞULLARI (Zeki), "Hukuk ve Ceza Hukuku Biliminin Konusu ve Sınırları Sorunu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt XXXV, 1978, Sayı 1-4, s.274-279.
- HAKYEMEZ (Yusuf Şevki), *Militan Demokrasi Anlayışı*, Ankara, Seçkin, 2000.
- HAKYEMEZ (Yusuf Şevki), "Temel Hak ve Özgürlüklerde Objektif Sınır Kavramı ve Düşünce Özgürlüğünün Objektif Sınırları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, Sayı 2, s.17-40.
- HENNETTE-VAUCHEZ (Stéphanie) ve Diane Roman, *Droits de l'Homme et libertés fondamentales*, Paris, Dalloz, HyperCours, 2. Baskı, 2015.
- HEPER (Yunus), "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında 1982 Anayasası'nın 14. Maddesindeki Temel Hak ve Özgürlüklerin Kötüye Kullanılması Yasağı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl 5, Sayı 18 (Temmuz 2014), s.235-266.
- HUME (David), *A Treatise of Human Nature*, Book III, Part I, Section I (<http://books.google.com.au/books?id=-Sp8B0ZdyAYC&pg=PA335>).
- JANIS (Mark W.), Richard S. Kay ve Anthony W. Bradley, *European Human Rights Law*, Oxford, Oxford University Press, İkinci Baskı, 2000.
- JELLINEK (Georg), *L'Etat modern et son droit* (Çev. Georges Fardis), Paris, M. Giard & E. Brière, 1913, c. II.
- KABOĞLU (İbrahim Ö.), *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul, Legal, 6. Baskı, 2010.
- KABOĞLU (İbrahim Ö.), *Çevre Hakkı*, Ankara, İmge, 3. Baskı, 1996.
- KABOĞLU (İbrahim Ö.), *Özgürlükler Hukuku 1: İnsan Hakları Genel Kuramına Giriş*, Ankara, İmge, 7. Baskı, 2013.
- KALABALIK (Halil), *İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Seçkin, 4. Baskı, 2015.
- KAPANİ (Münci), *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1987.
- KAPANİ (Münci), *Kamu Hürriyetleri*, Ankara, AÜHF Yayınları, Altıncı Baskı, 1981.
- KARAPEHLİVAN ŞENEL (Funda), "Sosyolojide Yeni Bir Alan: Haklar Sosyolojisi", in Muammer Tuna (Ed.) VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapsamalar - Bildiri Kitabı III, Muğla, 2-5 Ekim 2013, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, 2013, (http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/cilt_3.pdf, s.25-30).
- KARAYALÇIN (Yaşar), *Hukukta Öğretim-Kaynaklar-Metod*, Ankara, Genişletilmiş 4. Baskı, 1994.
- KELSEN (Hans), *General Theory of Law and State*, (Çev. Anders Wedberg), Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1946.
- KELSEN (Hans), *Pure Theory of Law*, (Almanca İkinci Baskıdan İngilizceye Çeviren: Max Knight), Berkeley, University of California Press, 1967.
- KELSEN (Hans), *Théorie pure du droit*, ("Reine Rechtslehre" nin 2'nci Baskısından Charles Eisenmann Tarafından Yapılan Fransızca Çeviri), Paris, Dalloz, 1962, s.1-2.
- KIVILCIM (Zeynep), *Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası*, İstanbul, Oniki Levha, 2010.
- KOCAHANOĞLU (Osman Selim), *Gereğeli ve Açıklamalı Anayasa*, İstanbul, Temel Yayınları, 1993.
- KOMMERS (Donald P.), *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Durham, Duke University Press, 2. Baskı, 1997.
- KUÇURADİ (İonna) (Haz.), *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1982 (Sempozyum Metinleri).
- KUZU (Burhan), *1982 Anayasasının Temel Nitelikleri ve Getirdiği Yenilikler*, İstanbul, Filiz, 1990, s.214.
- KUZU (Burhan), *Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi*, İstanbul, Kazancı, 1993.
- LABBÉ (Brigitte) ve Michel Puech, *Çıtır Çıtır Felsefe*, (Çev. Azade Aslan), İstanbul, Günışığı Kitaplığı, 2006.
- LAUBADÈRE (André de), Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, L.G.D.J., 15. Baskı, 1999, c.I.
- LEBRETON (Gilles), *Libertés publiques et droits de l'Homme*, Paris, Sirey, Université, 8. B., 2008.
- LETTERON (Roseline), *Libertés publiques*, Paris, Dalloz, 9. Baskı, 2012 (Kindle: 2016) (Bu kitapta atflar kindle sürümüdür).
- LEVINET (Michel), *Théorie générale des droits et libertés*, Paris, LGDJ, Anthemis Editions, 2012.

- LILLICH (Richard B.), "The Growing Importance of Customary International Human Rights Law", *Georgia Journal of International and Comparative Law*, Cilt 25, Sayı 1-2, 1995, s.1-30.
- LITSCHESKI PAULSON (Bonnie) ve Stanley L. Paulson, "Sunuş" in Hans Kelsen, *Saf Hukuk Kuramı*, (Çev. Ertuğrul Uzun), İstanbul, Nora, 2016.
- MADIOT (Yves), *Droits de l'homme*, Paris, Masson, 2. Baskı, 1991.
- MCHANGAMA (Jacob) and Guglielmo Verdirame, "The Danger of Human Rights Proliferation When Defending Liberty, Less Is More", *Foreign Affairs*, Snapshot July 24, 2013, (<https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2013-07-24/danger-human-rights-proliferation>).
- MENY (Yves) (ed.), *Textes constitutionnels et documents politiques*, Paris, Montchrestien, 1989.
- METİN (Yüksel), "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 57, Sayı 4, 2002, s.35-63.
- METİN (Yüksel), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Evlenme Hakkı", *Terazi Hukuk Dergisi*, Ekim 2006, Sayı 2, s.99-109.
- MORANGE (Jean), *La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, Paris, PUF, 1988.
- MORANGE (Jean), *Les Libertés Publiques*, Poche, Paris, PUF, Que Sais-Je?, 8. Baskı, 2007.
- MORANGE (Jean), *Manuel des droits de l'homme et libertés publiques*, Paris, PUF, Collection Droit Fondamental, 2007.
- MOYSE (Pierre-Emmanuel), "L'Abus de Droit: L'Antenorme - Partie 1", *McGill Law Journal*, Cilt 57, Sayı 4, 2012, s.859-920.
- MUMCU (Ahmet), *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Ankara, Savaş, 1994.
- MÜLLER (Friedrich), *Anayasa Hukukunda Çalışma Yöntemleri*, (Çev. Fazıl Sağlam et. al.), İstanbul, Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2009.
- NERI (Kiara) ve Liliana Haquin Sáenz, *Histoire des droits de l'homme de l'antiquité à l'époque moderne (Cahiers de droit international)*, Brüksel, Bruylant, 2015.
- NOVUM TESTAMENTUM, Apostoli ad Romanos Epistula Sancti Pauli, 13.1 (http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_nt_epist-romanos_lt.html).
- OBERDORFF (Henri), *Droits de l'homme et libertés fondamentales*, Paris, LGDJ, 5. Baskı, 2015.
- OLIVA (Eric), *Droit constitutionnel*, Paris, Sirey, 2004.
- ÖĞÜTÇÜ (Muhlis), "Doğal Hukuk ve Pozitif Hukuk Işığında Bazı Kavramlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Özel Sayı 2005 (İrfan Baştuğ Anısına Armağan), s.555-615.
- ÖZBUDUN (Ergun), *2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri*, İstanbul, TESEV, 2002.
- ÖZBUDUN (Ergun), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin, 15. Baskı, 2014.
- ÖZDEK (Yasemin), *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye*, Ankara, TODAİE, 2004.
- PASQUIER (Claude du), *Introduction à la théorie générale et à la philosophie du droit*, Neuchatel, Delauchaux & Niestlé S.A., 3. Baskı, 1948.
- PAZARCI (Hüzeyin), *Uluslararası Hukuk*, Ankara, Turhan, 2004.
- PECES-BARBA MARTÍNEZ (Gregorio), *Théorie générale des droits fondamentaux*, Çev: Ilié Antonio Pelé, Paris, LGDJ, 2004.
- PETIT ROBERT (LE), *Dictionnaire de la langue française*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 1991.
- PICARD (Étienne), "Droit fondamental", *Dictionnaire de la culture juridique* (Ed. Denis Alland ve Stéphane Rials), Paris, PUF, 2003.
- PLANIOL (Marcel), *Traité élémentaire de droit civil* Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 9. Baskı, 1922-1924, c.II (<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6516822w/>).
- PONTIER (Jean-Marie), *Droits fondamentaux et libertés publiques*, Paris, Hachette, 5. Baskı, 2014.
- RIVERO (Jean) ve Hugues Moutouh, *Libertés publiques - Tome I: Théorie générale des droits de l'homme et des libertés publiques*, Paris, PUF, Thémis, 9. Baskı, 2003.
- RIVERO (Jean) ve Hugues Moutouh, *Libertés publiques - Tome II: Le régime des principales libertés*, Paris, PUF, Thémis, 9. Baskı, 2003.

- ROBERT (Jacques) (Jean Duffar'ın İşbirliğiyle), *Les libertes publiques et droits de l'homme*, Paris, Montchrestien, 1988.
- RUMPF (Christian) ve Gökçe Uzar Schüller (Çev.), *Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası*, <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80207000.pdf> (2014).
- RUMPF (Christian), "Ölçülülük İlkesi ve Anayasa Yargısındaki İşlevi", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1993, Cilt 10, s.25-48.
- RUMPF (Christian), *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, Ankara, 1995.
- SABUNCU (Yavuz), "Temel Hakların Anayasal Konumu", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt 7-8, Yıl 1985-1986, s.15-21.
- SABUNCU (Yavuz), *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayınevi, 12. Baskı, 2006.
- SAĞLAM (Fazıl), "Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin Sınırları: Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1984, (Cilt 1), s.261-271.
- SAĞLAM (Fazıl), "2001 Yılı Anayasa Değişikliğinin Yaratabileceği Bazı Sorunlar ve Bunların Çözüm Olanakları", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2002, Cilt 19, s.288-310.
- SAĞLAM (Fazıl), *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1982.
- SAĞLAM (Mehmet), "Ekim 2001 Tarihinde Yapılan Anayasa Değişiklikleri Sonrasında Düzenlendikleri Maddede Hiçbir Sınırlama Nedenine Yer Verilmemiş Olan Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırı Sorunu", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasal Yayınları, 2002, Cilt 19, s.233-266.
- SANCII THOMAE DE AQUINO, *Summa Theologiae*, Prima Secundae, Quaestio 91, Articulus 1, Quaestio 93, (Textum Leoninum Romae 1888, <http://www.corpusthomicum.org/sth2090.html>).
- SAVCI (Bahri), *İnsan Hakları: Kanunilik Yolu ile Korunması*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1953.
- SCHLINK (Bernhard), "Proportionality in Constitutional Law: Why Everywhere But Here?", *Duke Journal of Comparative & International Law*, Cilt 22, 2012, s.291-302.
- SERIAUX (Alain), "Abus de droit", in Dennis Alland ve Stéphane Rials, (ed.), *Dictionnaire de la culture juridique*, Paris, PUF, Quadrige, 2003, s.2-3.
- SHELTON (Dinah), "Normative Hierarchy in International Law", *The American Journal of International Law*, Cilt 100, Sayı 2, 2006, s.291-323.
- SIMMA (Bruno) ve Philip Alston, "The Sources of Human Rights Law: Custom, Jus Cogens, and General Principles", *Australian Year Book of International Law*, Cilt 12, 1988-1989, s.82-108.
- SOPHOCLES, *Antigone*, Satır 496-501 (www.bartleby.com/8/6/2.html).
- SOYSAL (Mümtaz), "İnsan Hakları Açısından Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği", *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1987, Cilt 3, s.48.
- SOYSAL (Mümtaz), *Anayasanın Anlamı*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 11. Baskı, 1997, s.126-153.
- SUDRE (Frédéric), *Droit européen et international des droits de l'homme*, Paris, PUF, 8. Baskı, 2006.
- SZABO (Nick), "Interpreting Power: The Principle of Least Authority", <http://szabo.best.vwh.net/interpretingpower.html> (30 Temmuz 2005). <http://archive.fo/bm7MI> (23 Mart 2017).
- ŞİMŞEK (Oğuz), "Federal Alman Anayasa Hukuku'nda Temel Hakların Düşmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2003, s.94-112.
- ŞİRİN (Tolga), "Gelecek Kuşaklardan Doğanın Haklarına: Bolivya ve Ekvador Anayasaları", *İnsan Haklarından Doğa Haklarına Çevre Hakkı*, (II. Çevre ve Kent Hukuku Kurultayı, 7-8 Haziran 2014), Ankara, TBB Yayınları, 2014, s.60 (s.53-73).
- ŞİRİN (Tolga), "Zorunlu Din Dersi Tartışmasının Görülmeyenleri", *Güncel Hukuk*, Mart 2015, s.22-25.
- TANİLLİ (Server), *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1976, s.452.
- TANÖR (Bülent) ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 14. Baskı, 2014, s.162-164.
- TANÖR (Bülent), *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, İstanbul, BDS Yayınları, 3. Baskı, 1994.
- TASKOVSKA (Dobrinka), "On Historical and Theoretical Origins of The Proportionality Principle", *Iustinianus Primus Law Review*, Cilt 3, 2012, Sayı 2, s.1-11.

- TAŞDEMİR (Hakan) ve Hasan Demir, “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 2, no 7, 2002, s.85-100.
- TESTU (François-Xvaier), “Individu”, in Denis Alland ve Stéphan Rials (Ed.), *Dictionnaire de la culture juridique*, Paris, Quadrige, Lammy-PUF, 2003, s.819, 819-824.
- TEZCAN (Durmuş), Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Ankara, Seçkin, İkinci Baskı, 2004.
- TEZCAN (Durmuş), Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar ve Rifat Murat Önok, *İnsan Hakları El Kitabı*, Ankara, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, 2016.
- THOMAE DE AQUİNO, *Summa Theologiae*, Prima Secundae, Quaestio 91, Articulus 1, Quaestio 93, (Textum Leoninum Romae 1888, <http://www.corpusthomicum.org/sth2090.html>).
- TROPER (Michel), “Un système pur du droit: le positivisme de Kelsen”, in Pierre Bouretz (ed.), *La force du droit: panorama des débats contemporains*, Paris, Editions Esprit, 1991.
- TROPER (Michel), *Pour une théorie juridique de l'Etat*, Paris, P.U.F., Coll. “Léviathan”, 1994.
- TUNAYA (Tarık Zafer), *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, 5. Baskı, 1982.
- TURGUT (Nükhet), *Çevre Hukuku*, Ankara, Savaş, 2001.
- TURHAN (Mehmet), “Anayasamız ve Demokratik Toplum Düzeninin Gereklileri”, *Anayasa Yargısı*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 1991, Cilt 8, s.401-420.
- TURPIN (Dominique), *Libertés publiques et droits fondamentaux*, Paris, Seuil, 2004.
- TÜLEN (Hikmet), “3.10.2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişiklikleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1-4, 2001, s.191-243.
- TÜRK HUKUK KURUMU, *Türk Hukuk Lüğati*, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, 1944'ten Tıpkı Baskı, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1991.
- UPRIMNY (Rodrigo), “Latin Amerika'da Yeni Anayasa Hukuku Dönüşümleri: Eğilimler ve Sorunlar” (Çev.: Emine Karacaoğlu), *Küresel Bakış*, Yıl:2, Sayı:5, Nisan 2012, s.1-26.
- UYGUN (Oktay), *1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Genel Rejimi*, İstanbul, Kazancı, 1992.
- UYGUN (Oktay), *Devlet Teorisi*, İstanbul, On iki Levha, 2014.
- ÜLGER (Mehmet), Mehmet Ali Dombaycı ve Yücel Feyzioglu, *İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi* (İlköğretim 4), Ankara, MEB, Devlet Kitapları, 2016.
- ÜNAL (Şeref), *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, Ankara, Yetkin, 1997.
- VACHSMANN (Patrick), *Les droits de l'homme*, Paris, Dalloz, 1992.
- VASAK (Karel) (ed.) *Les dimensions internationales des droits de l'homme*, Paris, Unesco, 1978 (<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001342/134209fo.pdf>).
- VASAK (Karel), “Les droits de l'homme et l'Afrique: vers les institutions africaines pour la protection internationale des droits de l'homme?”, *RBDI - Revue belge de droit international*, 1967-II, s.462 (s.459-479). Örnekler için bkz. s.463-464.
- VASAK (Karel), *Pour les droits de l'homme de la troisième génération*, Strasbourg, Institut international des droits de l'homme, 1979.
- VEDEL (Georges) ve Pierre Delvolvé, *Droit administratif*, Paris, PUF, 1992, c.II, s.322.
- YAZIR (M. Hamdi) (Elmalı), *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstilahları Kamusu* (Hazırlayan: Sıtkı Gülle), İstanbul, Eser Neşriyat, 1997, Cilt IV.
- YEĞİN (Abdullah), *Yeni Lügat*, İstanbul, Hizmet Yayınları, Tarih Yok (200?).
- YOKUŞ (Sevta), *Hak ve Özgürlüklerin Kötiye Kullanımı*, Ankara, Yetkin, 2002.
- YÜZBAŞIOĞLU (Necmi), *Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku*, İstanbul, İÜHF Yayınları, 1993.
- ZABUNOĞLU (Yahya Kazım), *Kamu Hukukuna Giriş*, Ankara, AÜHF Yayınları, 1973. ■

DİZİN

- 15 nolu Protokol, 323, 333
16 nolu Protokol, 323, 349
1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi, 98, 115
1982 Anayasası
-12'nci Madde, 201, 209, 211
-13'üncü Madde, 242, 248, 258, 261
-15'inci Madde, 264, 265
1982 Anayasasına Göre
-Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, 240
-Temel Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi, 205
-Çeşitli Hak ve Hürriyetler, 294
1982 Anayasasının Hak ve Hürriyetler Konusundaki Temel Yaklaşımı, 211
Açık Alanda Sigara İçilmesi, 253
Açık Liste, 134
Açık Takdir Hatası, 178
Açıkça Temelden Yoksun Olma, 338-339
Adalet Anlayışı, 213
Adil Tatmin, 344, 346, 349
Adil Yargılanma Hakkı, 300, 338
Adsız Düzenleyici İşlemler, 83
Ahde Vefa, 314
Ahlâk, 169
Ahlakî Haklar, 61
AİHS Koruduğu Haklar, 324
Ailenin Korunması, 301
Aktif Statü Hakları, 119
Alexy, 67, 175
Alındı Belgesi, 153
Altı Aylık Süre Kuralı, 333
Amerikalılar-Arası Komisyon, 310
Amerikan Devletleri Örgütü, 310
Amerikan İnsan Hakları Hukuku, 310
Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 310
Âmm Lafız, 247
Anayasa Altı Normlarla Sınırlama, 67, 240
Anayasa Hukuku ile İlişkisi, 25
Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu, 26, 286-287
Anayasa Şikayeti, 286
Anayasa, 78
Anayasacılık Düşüncesi, 25
Anayasada Düzenlenmemiş Hürriyetler, 208
Anayasal Haklar, 73, 200
Anayasal Koruma, 281
Anayasal Sınırlar, 239
Anayasallık, 131
Anayasanın Bütünlüğü İlkesi, 188
Anayasanın Ruhuna, 252
Anayasanın Ruhuna Uygunluk, 250, 252
Anayasanın Sözü, 250
Anayasayla Sınırlama, 163, 163, 239
Anayasayla Tanıma, 131
Angarya, 294
Anlaşmalar Hakkında Viyana Sözleşmesi, 315
Antigone, 139
Aquinolu, 94
Arabulucu, 283
Araç ile Amaç Arasındaki Uygunluk, 257
Aristo, 73, 90
Arizî Nitelik, 106
Asıl Kaynaklar Arasında Çatışma Sorunu, 314
Asıl Kaynaklar, 77
Asıl, 106
Aslı Nitelik, 106
Avis consultatifs, 328, 349
Avrupa İnsan Hakları Hukuku, 310
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 326, 327
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 323-324
Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 350
Avrupa Konseyi Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması, 292
Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, 327
Avrupa Konseyi, 323
Avrupa Parlamentosu, 327
Ayrımcılık Yasağı, 314
Ayrışık Oy, 346
Aziz Paul, 95, 96
Aziz Thomas, 94-96
Bağdaşmazlık, 335
Bağımsız Kurumlara Başvuru Yolları, 383
Bağımsız Ödevler, 50
Bağlayıcılık Gücü, 128
Bağlayıcılıklarına Göre Hürriyetlerin Tasnifi, 128
Bağlı Yetki, 151
Bakanlar Komitesi, 350
Basın Hürriyeti, 298
Basit Yasa Kaydı, 171
Başvuru Çeşitleri-AİHM, 328
Başvuru Formu, 340
Başvuru Hakkı, 329
Başvurunun Açıkça Temelden Yoksun, 338
Başvurunun Anonim Olmaması, 334
Batılı Demokrasi Anlayışı, 258
Belirsiz Hukukî Kavramlar, 170
Belli Kategoriler, 219
Beşerî Kanun, 95
Biçimsel Özgürlükler, 104
Bildirgelerle Tanıma, 131
Bildirim Sistemi, 151
Bilgi Edinme Başvurusu, 282
Bilgi Edinme, 305
Bilgi Kaynakları-Uluslararası Hukuk, 318
Bilim ve Sanat Hürriyeti, 298
Bilimsel Eserler, 320

- Bilimsel İçtihatlar, 88
 Bireycilik (Ferdietçilik), 100
Bireysel Başvuru, 329
 -İncelenmesi Usûlü, 341
 -Kabul Edilebilirlik Koşulları, 331
 -Şartları (Türkiye), 287
 Bireysel Hürriyetler, 120
 Bireysel Kamu Hakları, 33
 Birinci Kuşak Haklar, 121, 122
 Birleşmiş Milletler Andlaşması, 311
Birleşmiş Milletler Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması, 291
 Borç (*Obligatio*), 49
 Borçlar Hukuku, 30
 Borçlu, 49
 Bölgesel İnsan Hakları Hukukları, 310
Case Law, 317
 Cassin, 17
 Cenin, 137
 Ceza Hukuku ile İlişkisi, 27
Civil Liberties, 72
Civil Rights, 72, 73
 Çağdaş Hürriyet Anlayışı, 103
 Çalışma Hakkı ve Ödevi, 302
Çatışma Sorunu, 192
 Çatışmanın Uzlaştırmayla Çözümlemesi, 189
 Çavuş Prişibeyev, 108
 Çekince, 313
 Çekirdek Alan, 181
 Çekirdek Haklar, 181
Çeşitli Hak ve Hürriyetler-1982 Anayasası, 294
 Çevre Hakkı, 123
 Çıtır Çıtır Felsefe, 37, 108
 Çocuk Düşürtme, 138
 Çocuk Hakları, 301
 Danışma Görüşü Başvurusu, 328, 328, 349
 Davanın Kayıttan Düşürülmesi Hükümü, 347
Defensor Pacis, 96
 Değerlendirme Marjı, 171
 Deklarasyon Usûlü, 345
Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere, 179, 258
 Dernek Kurma Hürriyeti, 299
Dérogation ilişkisi, 264
 Devam Eden İhlaller, 334
 Devlet - Muhatap, 142
Devlet Başvurusu, 328
 Devletin İktisadî ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları, 304
 Devletin Yetkisiz Olması Karinesi, 115
 Devletin Yükümlülükleri, 222
 Devletlerarası Başvuru, 328
 Devletlerarası Davalar, 328
 Dış Koruma, 280
 Dikey Etki, 144
 Dilde Pratiklik, 16
 Dilekçe Hakkı, 305
 Din, Vicdan ve İbadet Hürriyeti, 297
 Din, Vicdan, Düşünce ve Kanaat, 269, 276
 Dinlenme Hakkı, 302
 Diogenes, 90
 Direnme Hakkı, 94
 Disiplinler Arası Hukuk Dalı, 31
 Doğal Üye, 328
 Doğma Hakkı, 138
 Doğrudan Mağdur, 330
 Doğrudan Yatay Etki, 145
 Doktrin, 88, 318
 Dokunulmazlık, 47
 Dolaylı Mağdur, 330
 Dolaylı Yatay Etki, 145
 Dostane Çözüm, 344, 345
 Dördüncü Kuşak Haklar, 126
 Dördüncü Mercî Başvuruları, 339
 Durdurma, 264
 Dünya Vatandaşı, 91
 Düşünce Hürriyetleri, 120
 Düşünce ve Kanaat Hürriyeti, 297
 Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti, 298
 Düşünsel Gelişim, 89
 Düşürme, 229
 Düzeltici Sistem, 146
 Düzenleme, 159, 160
 Düzenleme-Sınırlama Farkı, 247
 Düzenleyici İdarî İşlemler, 82
 Ebedî Kanun, 95
 Eflatun, 90
Ek Güvenceler, 172, 173, 250, 347
 Ek Şartlar, 178
 Ekonomik ve Sosyal Haklara ... Sözleşme, 292, 309
Elverişlilik İlkesi, 175, 253
 Emsal, 86, 317
 En'am Suresinin 119'uncu, 114
 Entelektüel Hürriyetler, 120
 Epictetus, 91
 Esas (*Merits, Fond*), 341, 343
Esas Bakımından İnceleme Safhası, 343
 Esas Hakkında Hüküm Aşaması, 343, 345
 Esas İçerik, 179
 Esas Kaynaklar, 77
Eski Çağda İnsan Hakları, 90
 Eski Yunan, 90
Essentialia, 106
Ex Officio, 328
 Fabrika Ayarları, 106
 Falanjist İspanya, 56
 Faşist İtalya, 56
 Felsefî, Ahlâkî, Siyasî Vurgu, 68
 Feodalite, 94
 Ferdî Hak ve Hürriyetler, 74
 Ferdî Haklar, 101
Ferdietçi Doktrin, 99
 Fert (Birey), 99, 100
 Fiilî Sınırları, 158
 Fizik Hürriyetler, 119
Fontes cognoscendi, 76, 318
Fontes iuris, 76
 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi, 61, 98,
 101, 185,
 Gandhi, 57

- Ganj, 57, 141
 Gelibolu Millî Parkında Ateş Yakma, 256
 Gelişme Hakkı, 123
 Genel Kamu Hukuku, 25
 Genel Kavram, 247
 Genel Kısımları, 20
 Genel Refah, 169
Genel Sınırlama Sebepleri, 168, 248
 Genel Uluslararası Hukuk, 310
 Genel ve Özel Sebepler, 248
 Genetik Mühendisliği, 127
 Gerçek Çatışmalar (*Antinomies*), 189
Gerçek Kişiler, 60, 137, 329
 Gerçek Özgürlükler, 104
Gereklilik İlkesi, 176, 254
 Gömme/Gömülme Hakkı, 139
 Görünüşte (Zahirî) Çatışma, 189
 Gösteri Yürüyüşü, 299
 Grev Hakkı, 303
 Grev ve Lokavt Hakkı, 207, 247
 GSM Baz İstasyonları, 178, 190
Habeas Corpus, 295
 Haber Verme Görevi, 152
 Haberleşme Hürriyeti, 296
 Haberleşmenin Gizliliği, 120
 Hainler Mezarlığı, 139
 Hak - Ödev İlişkisi, 214
 Hak Arama Hürriyeti, 300
 Hak Düşürücü Süre, 334
 Hak Ehliyeti, 137
Hak Kavramı, 40
 - İrade Teorisi, 41
 - Menfaat Teorisi, 41
 Hak Terimi, 203
 Hak ve Hürriyetlerin Anayasallığı, 131
Hak ve Hür.lerin Anayasayla Sınırlanması, 161
 Hak ve Hürriyetlerin Arasında Hiyerarşi, 129
 Hak ve Hürriyetlerin Güvenceleri, 279
 Hak ve Hürriyetlerin KHK ile Sınırlanması, 246
 Hak ve Hürriyetlerin Kanunla Sınırlanması, 164
Hak ve Hürriyetlerin Korunması, 279
 Hak ve Hürriyetlerin Özel Kişilere Karşı, 290
Hak ve Hürriyetlerin Özneleri, 217
Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, 161
 Hak ve Hürriyetlerin Sözleşmeselliği, 132
 Hak ve Hürriyetlerin Yabancılar Sınırlanması, 179
 Hak ve Hürriyetlerin Yarışması, 184
 Hak ve Hürriyetlerin Yükümlüleri, 142
 Hâkim Kararı Şartı, 251
 Hâkimin Onayına Sunulması, 251
 Hâkimlerin Bağımsızlığı İlkesi, 314
 Hakkaniyet İlkesi, 314
 Hakkaniyete Uygun Tatmin, 347
 Hakkaniyetli Bir Denge, 255
Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 226, 233
 Hakkın Maddî İçeriği, 40, 41
Hakkın Özü, 259, 260
 Hakların Dengelenmesi, 189
 Hakların Ödevler Tarafından Emilmesi, 56
 Hakların Özüne Dokunma Yasağı-Genel, 179
 Hak-Ödev İlişkisi, 49
 Halk Avukatı, 283
 Halk Savunucu, 283
 Halkların Hakları, 141
 Hayvan Hakları, 141
 Herkes, Kimse, 218
 Hıristiyanlığın Ortaya Çıkması ve Yayılması, 93
 Hitler'in Yargıçları, 149
 Hizmet Hakları (*Droits-Prestations*), 119
Hukuk Dogmatığı, 18
Hukuk Genel Teorisi, 18
 Hukuk Güvenliği, 333
 Hukukî Hürriyet, 64
 Hukukî Sınırlar, 158
 Hukukun Ahlakileştirilmesi, 33
Hukukun Bilgi Kaynakları, 76
 Hukukun Genel İlkeleri, 313, 314
 Hukukun Maddî Kaynakları, 76
 Hukukun Şekli Kaynakları, 76
Hukukun Yaratıcı Kaynakları, 76
 Hüküm (*Judgment, Arrêt*), 346
 Hükümet Dışı Her Kuruluş, 330, 292
 Hükümlerin İnfazı, 349
 Hürleştirme, 214
 Hürlük, 107
Hürriyet - Hak Ayrımı, 43
 Hürriyet - Otorite Dengesi, 215
Hürriyet (Özgürlük, Freedom, Liberty, Liberté), 37
 Hürriyet Doğuştan Gelir, 39
 Hürriyet Geniş, Yasak Dar Yorumlanır, 113
 Hürriyet Hakları (*Liberty Rights*), 118
Hürriyet Karinesi, 110
 Hürriyet Karinesinden Çıkan Sonuçlar, 111
 Hürriyet Kavramı, 37
 Hürriyet Terimi, 203
 Hürriyet Vs. Özgürlük (Kelimeler Üzerine), 202
Hürriyetlerin Monizmi, 128
 Hürriyetlerin Özü, 258
 Hürriyet-Özgürlük, 38
 İrk Ayrımcılığı, 292
 İbadet Hürriyeti, 297
 İbahe, 114
 İç (Ulusal) İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları, 77
 İç Başvuru Yollarının Tüketilmesi İlkesi, 314
İç Hukuk Yolları, 280
 İç Hukuk Yollarının Tüketilmesi, 332
İç İnsan Hakları Hukuku, 23
 İç İnsan Hakları Hukuku, 310
 İç Koruma, 280
 İç veya Ulusal İnsan Hakları Hukuku, 309
 İçtihat Hukuku (*Case Law*), 86
 İçtihat, 317, 86
 İdare Hukuku ile İlişkisi, 26
 İdareye Karşı Koruma, 281
İdarî Başvuru Yolu, 282
 İdarî Dava Yolu, 290
 İdarî Denetimin Yetersizliği, 286
 İhlal Hükümü, 347

- İhtirazî Kayıt, 313
İkinci Kuşak Haklar, 122
İl İnsan Hakları Kurulları, 282
İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına Başvuru, 282
İlahî Kanun (*Lex Divina*), 95
İlçe İnsan Hakları Kurulları, 282
İletişim Hakkı, 123
İlkokullarda İnsan Hakları Ders Kitabı, 37
In Favorem Libertatis İlkesi, 113, 114
İnsan (*Homme, Human*), 59
İnsan Fiili Unsuru, 48
İnsan Hak ve Hürriyetlerinin Tasnifi, 117
İnsan Hakları Bilimi, 17
İnsan Hakları Dini, 35
İnsan Hakları Enflasyonu, 128
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 62,291,309,323
İnsan Hakları Hukuku Dogmatığı, 20
İnsan Hakları Hukuku Eğitimi, 33
İnsan Hakları Hukuku “Hukukileşme” İhtiyacı, 34
İnsan Hakları Hukukunun Bağımsızlığı, 31
İnsan Hakları Hukukunun Genel Kısımı, 21
İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi, 19
İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları, 76
İnsan Hakları Hukukunun Kısımları, 18
İnsan Hakları Hukukunun Konusu, 16
İnsan Hakları Hukukunun Özel Kısımı, 21
İnsan Hakları Hukukunun Tanımı, 15
İnsan Hakları İdeolojisi, 35
İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 281
İnsan Hakları Kapsamı Dışında Kalan Haklar, 62
İnsan Hakları Kavramı, 57
İnsan Hakları Komitesi, 292
İnsan Hakları Mucizesi, 35
İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna Başvuru, 283
İnsan Hakları ve Tabii Hukuk, 61
İnsan Hakları Kavramı, 58
İnsan Haklarına Dayanan Devlet, 212
İnsan Haklarına Saygılı Devlet Tartışması, 212
İnsan Haklarının Bireyselliği, 61
İnsan Haklarının Evrenselliği, 60
İnsan Haklarının Kolektifleştirilmesi, 56
İnsan Haklarının Tabii Koruyucusu, 166
İnsan Haklarının Tarihsel ve Düşünsel Gelişimi, 89
İnsan Onurunun Korunması Hakkı, 127
İnsancıl Hukuk, 24
İnsanın Doğal, Devredilemez ve Kutsal Hakları, 62
İnsanî Haklar, 58
İnsanlar, 136, 218
İnsanların Ortak Yararı, 95
İnsanlığın Ortak Mirası, 123
İsa, 93
İsimlendirme Meselesi, 13
İsimsiz Hürriyetler, 133, 208, 209, 250
İsnat Edilebilir, 336
İspat Hakkı, 301
İsteme Hakları, 119
İşkencenin Önlenmesi Komitesi, 292
İyi Niyet Karinesi, 225
İzin Sistemi, 149
İzin Sisteminde İdarenin Takdir Yetkisi, 151
Jellinek’in Sınıflandırması, 117, 246
Jus Cogens, 315
Kabul Edilebilirlik (*Admissibility, Recevabilité*) İncelemesi, 331, 342, 343, 347
Kabul Edilebilirlik Koşulları, 331, 332, 341
Kabul Edilemezlik Kararı, 341, 342, 343, 347
Kaide-İstisna, 264
Kamu Denetçiliği Kurumu, 284
Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı, 283, 305
Kamu Düzeni, 169
Kamu Gücü, 287
Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı, 305
Kamu Hürriyetleri Kavramı, 62-63
Kamu Hürriyetleri-Türkiye’de, 200
Kamu Otoriteleri, 336
Kamucuların Öğretileri, 318
Kanaat Hürriyeti, 298
Kanun (*Statute, Law, Act*), 79
Kanun Altı Normlarla Tanıma, 132
Kanun Hükmünde Kararnameler, 80, 79, 246, 273
Kanunî Hâkim Güvencesi, 300
Kanunîlik İlkesi, 164, 165
Kanunla Sınırlama, 166, 245
Kanunla Tanıma, 132
Kanunsuz Suç ve Ceza Olmaz İlkesi, 113
Karşılıklılık, 313
Katılma Hakları, 119
Kavramlar-Türk Hukukunda, 199
Kavşak Disiplin, 23
Kavşak-Bilim, 24
Kayıtlama, 159
Kayıttan Düşürme, 345
Kaynak Kavramı, 76
Kazanılmış Haklara Saygı İlkesi, 314
Kendi Kendini Belirleme İktidarı, 59
Kesin (Final), 342, 346
Kesin Hükme Saygı İlkesi, 314
Kısıtlama, 159
Kimse, 218
Kişi Bakımından Bağdaşmazlık, 336
Kişi Dokunulmazlığı, 294
Kişi Güvenliği, 120
Kişi Hak ve Hürriyetleri, 74
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği, 295
Kişi Kavramı, 42
Kişi, 42, 100
Kişinin Hakları ve Ödevleri, 206, 294
Kişinin Hakları, 223
Kişinin Hatırasına Hakaret, 138
Kişisel Haklar, 118
Kişisel ve Siyasal Haklara ... Sözleşme, 292, 309
Kişisel Verilerin Korunması, 126, 296
Klass ve Diğerleri vs. Almanya, 330
Kolektif Hürriyetler, 120
Konu Bakımından Bağdaşmazlık, 337
Konularına Göre Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi, 119
Konut Dokunulmazlığı, 120, 296
Konvansiyonellik, 132

- Korunma, 279
 Koruyucu Haklar, 118
 Kölelik, 96, 107
 Kötü Niyet, 226
Kötüye Kullanılması Yasağı, 224
 Kreon, 139
 Kullanılış Biçimlerine Göre Tasnif, 120
 Kural (Norm) Nedir, 16
 Kuşaklar Arasında Nesafet Hakkı, 123
 Kültürel Mirasa Katılma Hakkı, 123
 Lâik Cumhuriyetin Gereklileri, 261
 Laik Din, 35
Lex posterior, 188
Lex specialis, 188, 247
Lex superior, 187
 Locke, 99
 Loizidou v. Türkiye, 337
Magna Carta Libertatum, 131, 174
 Mağdur Olma Şartı, 330
 Mağdurun Ölümü Hâli, 331
 Mahkeme Kararları, 86
 Mahkemenin Birimleri, 327
Mahkemeye Başvuru Usûlü, 340
 Mahremiyet, 47
 Maksimum Gözaltı Süresi, 295
 Makul Bir Denge, 255
 Mal (*Bien*), 141
 Marcus Aurelius, 91
 Marksist Özgürlük Anlayışı, 104
 Marsilius Patavinus, 94, 96
 Masumluk Karinesi, 115
 Medenî Haklar, 72, 73
 Medenî Hukuk, 30
 Medenî Hürriyetler, 72
 Mephisto Kararı, 138
 Meşru Sebep, 172
 Metekler, 92
 Mevzuat, 78
 Mevzuu Hukuk, 78
 Milano Fermanı, 93
 Milletlerarası Andlaşmaların Türk Normlar Hiyerarşisindeki Yeri, 81
 Monografiler, 88
 Montesquieu, 165
 Muhataplar, 142
 Mutlak Monarşiler Devrinde - İnsan Hakları, 97
 Mülkiyet Hakkı, 41, 300
 Müttekabiliyet, 313
 Nazi Almanyası, 56
 Negatif Liste, 180, 181
 Negatif Statü Hakları, 118, 246
Nemo iudex in sua causa, 314
Nemo praesumitur donare, 116
 Nihâî Karar (Final Decision), 334, 350
 Nitelik, 105
 Norm Alanı, 188
 Normatif Haklar, 128
 Norm-Hürriyetler, 128
 Numerus Clausus (Tahdidi) Sayma, 111
 Olağan Dönem - Olağanüstü Dönem Ayrımı, 241
 Olağan Dönemlerde Sınırlama, 240
 Olağan Kanun Yollarının Tüketilmiş Olması, 288
Olağanüstü Hal Rejimlerinde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması, 179, 262
 Olağanüstü Hâl, 180, 263
 Olağanüstü Halin Gerekli Kaldığı Konularda, 274
 Olağanüstü Yönetim Usûlleri, Yer, Zaman ve Konu Bakımından Sınırlı, 270
 Olayların İncelenmesi Safhasında, 344
 Ombudsman, 283
Omnis potestas a Deo, 96
Opinion iuris, 314
Oranlılık (Orantılılık) İlkesi, 177, 255
 Orta Çağda İnsan Hakları, 93
 Ortak Yazar, 170
 Ortaya Çıkış Sıralarına Göre Tasnif, 121
 Oto-determinasyon, 38
 Otonom Kavramlar Doktrini, 338
 Oy Çokluğu, 346
 Oybirliği, 346
Ödev (Vecibe, Duty, Devoir), 47, 49
 Ödev Ahlakçılığı, 55
 Öğreti, 88
Öçüllülük İlkesi, 173, 252
 Ölümler, 138
 Önleyici Sistem, 149
 Örf ve Adet Hukuku, 84
 Örneklerdirici Liste - Temel Hak ve Hürriyetler, 112
 Öz Güvencesi, 179, 260
 Öz, 179
 Öze Dokunma Yasağı, 259
 Özel Hayatın Gizliliği, 120, 295
 Özel Hukuk Dallarıyla İlişkisi, 29
 Özel Hukuk Yolları, 290
 Özel Hükümler, 21
 Özel Kavram, 247
 Özel Kısım, 20
 Özel Kişiler - Yükümlüler, 142
 Özel Kişilere Karşı Koruma, 290
Özel Sınırlama Sebepleri, 169, 249
 Özel Teşebbüs Kurma Hürriyeti, 302
 Özerk Yorum Tekniği, 338
 Özgül Güvenceler, 172, 250
 Özgüllük, 31
 Özgürleştirme (*Libération*), 104, 214
 Özgürlük (*Liberté*), 38, 104
Özneler ve Yükümlüler-Türkiye'de, 217
 Öz, 259
Pachamama, 141
Pacta Sunt Servanda, 314
 Padova'lı Marsilius, 96
 Parlamenterler Meclisi, 327
 Patavinus, 96
 Peces-Barba Martinez, 33
 Pilot Karar Usûlü, 348
 Platon, 90
 Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, 249
 Potansiyel Mağdur, 330

Potestas stricte interpretatur, 116
 Pozitif Hukuk, 78
 Pozitif Liste, 182
 Pozitif Statü Hakkı, 118, 246
 Pozitivist Hak Anlayışı, 211
 Pratik Uyuşum İlkesi, 189
Prima Facia İnceleme, 339
 Prişibeyev, 108
 Program Haklar-Normatif Haklar Ayrımı, 128
 Program Hüküm, 125
 Program-Hürriyetler, 128
 Ratione Personae Bağdaşmazlık Sebepleri, 336
 Ratione Personae Bağdaşmazlık Sebepleri, 336
Redde caesari quae sunt caesaris, 93
Res judicata, 314
 Rivero, 38, 64, 74
 Robinson Parabolü, 44
 Roma, 90
 Rousseau, 165
 Ruhsat, 149
 Ruhü, 252
 Sağlam, 159, 160, 190, 207, 246, 247, 252, 254, 256
 Salazar Portekiz'i, 56
 Sanctus Paulus, 95
 Savaş Hâli, 180, 272
 Savigny, 41
 Savunma Hakkı, 314
 Sayılmamış Hürriyetler, 133
Schokoladenosterhase, 176
Schranken-Schranken, 164
 Sebep Bakımından Sınırlar, 272
 Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette... Hakkı, 304
 Sendika Kurma Hakkı, 302
 Seneca, 91
 Serbest Hareket Etme Gücü, 59
Serbestlik Sistemi, 146
 Seyahat Hürriyeti, 120, 297
Sıfat-ı Arızada Aslolan Ademdir, 105
 Sıkıyönetim, 180
 Sınırlama - Düzenleme Ayrımı, 159
 Sınırlama - Sınırlılık Ayrımı, 160
 Sınırlama İhtiyacı, 157
 Sınırlama Kanunla Yapılmalıdır, 165, 244
Sınırlama Kavramı, 159, 160
Sınırlama Sebepleri, 248-250
 Sınırlama Yetkisi, 163
 Sınırlamanın Sınırları, 164
 Sınırlandırarak (Numerus Clausus) Sayma, 134
 Sınırlandırmanın Sınırları, 164
 Sınırlı Bir Şekilde Tanıma, 239
Sınırlılık, 160
 Sigara İçmeme Hürriyeti, 191
 Sigara, 178
 Simone de Beauvoir Kararı, 153
 Sinan Işık v. Türkiye Kararı, 317
 Siyasal Haklar, 75
 Siyasî Haklar ve Ödevler, 119, 207, 304
 Sofokles, 139
 Sosyal Haklar Doktrini, 102

Sosyal Haklar, 75, 102, 119
 Sosyal Haklara İtirazlar, 119
 Sosyal Hakların Yükümlüsü, 143, 223
 Sosyal Sözleşme, 98
 Sosyal ve Ekonomik Haklar ve, 122, 206, 301
 Soykırım Sözleşmesi, 316
 Söz, 250
 Sözleşme Hürriyeti, 302
 Sözleşme, 302
 Sözleşmeler, 318
 Sözleşmesellik, 132
Stare Decisis İlkesi, 86
Status Naturae, 97
 Stoacılar, 90
 Suç ve Cezal Geçmişe Yürütülemez, 269
 Summa Theologica, 94
 Sühjeler, 217
 Süre, 288
 Süreli ve Süresiz Yayın Hakkı, 299
 Sürenin Hesaplanması, 334
 Şahinle Avcılık Kararı, 175
 Şartların Bağımsızlığı İlkesi, 243
 Şartların Uygulanması Sırası, 243
 Şartlı İzin, 151
 Şiddet Olayları, 272
 Tabiat Ana, 141
 Tabiat Hali (*Status Naturae*) Hipotezi, 97
 Tabii Afet, 272
 Tabii Hak Anlayışı, 211
 Tabii Hak Doktrini, 97, 98
 Tabii Hukuk Akımı, 97
 Tabii Hukuk Anlayışı, 61
 Tabii Kanun (*Lex Naturalis*), 95
 Tabii Kaynak Hakları, 123
 Tahsisüşşey Bizzikr, 245
 Takdir Yetkisi, 151
 Takdir İzin, 151
 Tam İnsan (*Homme total*), 104
Tanıma (Recognition), 130
 Tanıma Çeşitleri, 131
Tarihsel ve Düşünsel Gelişimini, 89
 Tasarrufta Bulunma (Abusus), 41
Tasnif, 117
 Taşınabilirlik, 255
 TBMM Dilekçe Komisyonu, 285
 TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, 281
 Tek Hâkim, 327, 341
 Tek Taraflı Deklarasyon Usûlüyle Kayıttan Düşürme Kararı, 345
Temel Hak ve Hürriyetler Terimi, 66, 201, 205
 Temel Hak ve Hürriyetlere İlişkin Milletlerarası Andlaşmaların Değeri, 82
 Temel Hak ve Hürriyetlerin Dikey Etki, 144
Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması, 300, 301
Temel Hak ve Hürriyetlerin Sahipleri, 135
Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, 157
Temel Hak ve Hürriyetlerin Sühjeleri, 135, 217
 Temel Hak ve Hürriyetlerin Yatay Etkisi, 144
Temel Hak ve Hürriyetlerin Yükümlülere, 142, 221

- Temel Haklar (*Die Grundrecht*), 67
 Temel Haklar ve Ödevler Terimi, 204
 Temel Haklar, 65
 Temel Hakların Çarpışması, 185
Temel Hakların Çatışması, 185
 Temel Hakların Dikey ve Yatay Etkisi Meselesi, 144
 Temel Hakların Düşürülmesi, 229
 Temel Hakların Üçüncü Kişiler Üzerindeki Etkisi, 144
 Temel Ödevler, 50
 Temelden Açıkça Yoksun Olma Hâlleri, 339
 Temellik, 66; *Tertium non datur*, 48
 Teşrii Başvuru Yolu, 281; Thomas Aquinas, 94
 Tocqueville, 216; Tomizm, 94
 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme, 152, 299
 Toplu İş Sözleşmesi, 203
 Toplumun Huzuru, 213
 Tüketici Liste, 112; Tüketici Sayma, 134
 Tüketilmesi Gereken İç Hukuk Yolları Nelerdir, 332
 Türk Anayasa Mahkemesi İçtihatlarında Ölçülülük İlkesi, 257
 Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığı, 198
 Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatığının Genel Kısımı, 197
 Türk, 65; Türk=Vatandaş, 219
 Tüzel Kişiler, 141; Tüzükler, 82
 Ulusal İnsan Hakları Hukuku, 309
 Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, 311
 Uluslararası Adalet Divanı, 327
 Uluslararası Andlaşma ve Sözleşmelerle Tanıma, 132
 Uluslararası Andlaşmalar, 81, 312
 Uluslararası Hukuk ile İlişkisi, 24
 Uluslararası Hukuk Yolları, 280
 Uluslararası Hukuktan Doğan Yükümlülükler, 180
 Uluslararası Hukukun Kaynakları, 311
 Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar, 292
Uluslararası İnsan Hakları Hukuku, 308
 -Asıl Kaynakları, 312
 -Bilgi Kaynakları, 318
 -Yardımcı Kaynakları, 317
 Uluslararası Koruma, 291
 Uluslararası Teamül, 313
 Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgeleri, 319
 Unutulma Hakkı, 127
 Uydu Anteni (Parabol-Antenne) Kararı, 145
 Uyuşum İlkesi, 189
 Uzay Antlaşmasına, 123
 Üç Hâkimlik Komiteler, 327
 Üç Kuşak Haklar Ayrımının Eleştirisi, 125
 Üçüncü Durumun İmkânsızlığı, 48
 Üçüncü Kişi (*Third Party*), 144
 Üçüncü Kişiler Üzerinde Doğrudan Etki, 145
 Üçüncü Kişiler Üzerinde Dolaylı Etki, 145
Üçüncü Kuşak Haklar, 121-123
 Vasak, 57
 Vatan Hizmeti Hakkı, 305
 Vatan Hizmeti Ödevi, 50
 Vatandaş Hakları - İnsan Hakları Karşılaştırması, 74
 Vatandaşlar, 136, 218
 Vatandaşlık Eğitimi, 34
 Vatandaşlık Hakkı, 304
 Vatandaşlık İçin Sahte Evlilik Yapmak, 227
 Vecibe, 47
 Vedel, 33
 Vergi Ödevi, 50, 305
 Verilmiş Yetkiler, 116
 Vicdan, Dinî İnanç ve Kanaat Hürriyetine, 297
 Viyana Sözleşmesi, 315
 Vize, 149
 Yabancılar İçin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması, 136, 179, 220
 Yaklaşım Açıkları, 15
 Yararlananlar, 135, 217
Yaratıcı Kaynaklar, 311
 Yardım Etme Yükümlülüğü, 144, 223
Yardımcı Kaynaklar, 85
 Yardımcı Vasıta, 312, 317
 Yargı Yetkisi, 326
 Yargısal Başvuru (Dava) Yoluyla Korunması, 286
 Yargısal Güvenceler, 291
 Yargısal Kararlar, 86, 317
 Yargısal Koruma, 286
 Yarışan Oy, 346
Yarışması, 184
 Yasak Karinesi, 110
 Yasaklanmamış Her Fiil Serbesttir, 111
 Yasama Organına Karşı Koruma, 280
 Yaşama Hakkı, 269, 276
 Yatay Etki, 144
 Yayın Hakkı, 299
 Yazılı Kaynaklar, 78, 312
 Yazısız Kaynaklar, 84, 313
 Yedi Hakimlik Daireler, 328
 Yeni Haklar, 123
 Yeni İnsan Hakları, 123
 Yer Bakımından Bağdaşmazlık, 337
 Yer Unsuru İtibarıyla Sınırlı, 183
 Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti, 297
 Yerli Hakların Korunması, 123
 Yetki Karinesi, 110
 Yetki Saptırması, 261
 Yönetmelikler, 83
 Yurttaş Hakları, 73; Yurttaşlık Bilgisi, 34
 Yurttaşlık Eğitimine Katkı, 34
 Yurttaşlık Hakları, 73
 Yüksek İzlenme Saatleri, 167
 Yüksek Mahkemelerin Danışma Görüşü Başvurusu, 349
 Yükümlülükleri (Ödevlileri), 142
 Yürütme Organına (İdareye) Karşı Koruma, 281
 Zahirî Çatışma, 189
 Zaman Bakımından Bağdaşmazlık, 337
 Zaman Bakımından Sınırlar, 271
 Zarar (Dommage, Préjudice), 347
 Zaruret Hâli Teorisi, 179
 Zecir, 38
 Zenon, 90
 Zorla Çalıştırma Yasası, 294
 Zorlama Yokluğu, 38
 Zorunluluk Unsuru, 48 ■

KİTABIN BÖLÜMLERİ

BİRİNCİ KISIM.- İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN GENEL TEORİSİ

- Bölüm 1.- İnsan Hakları Hukukunun Bilgi Kaynakları
- Bölüm 2.- İsmi, Yaklaşım Biçimleri, Tanımı, Konusu, Kısımları vb.
- Bölüm 3.- Kavramlar
- Bölüm 4.- İnsan Hakları Hukukunun Kaynakları
- Bölüm 5.- İnsan Haklarının Tarihsel ve Düşünsel Gelişimi
- Bölüm 6.- Hürriyet Karinesi: "Hürriyet Asıdır"
- Bölüm 7.- Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi
- Bölüm 8.- Hak ve Hürriyetlerin Pozitif Hukuk Tarafından Tanınması
- Bölüm 9.- Hak ve Hürriyetlerin Öznel ve Yükümlülere
- Bölüm 10.- Hak ve Hürriyetlerin Düzenlenmesinde Sistemler
- Bölüm 11.- Hak ve Hürriyetlerin Sınırları
- Bölüm 12.- Hak ve Hürriyetlerin Çatışması

İKİNCİ KISIM.- TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOĞMATİĞİ

BİRİNCİ ALT-KISIM: TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOĞMATİĞİNİN GENEL KISMI

- Bölüm 13: Türk Hukukunda İnsan Hakları Alanında Kullanılan Çeşitli Kavramlar
- Bölüm 14: 1982 Anayasasına Göre Temel Hak ve Hürriyetlerin Tasnifi
- Bölüm 15: 1982 Anayasasının Hak ve Hürriyetlere Yaklaşımı
- Bölüm 16: Türk Hukukunda Hak ve Hürriyetlerin Sıjeleri ve Yükümlülere
- Bölüm 17: Hak ve Hürriyetlerin Kölye Kullanılması Yasası
- Bölüm 18: Türk Hukukunda Hak ve Hürriyetlerin Anayasayla Sınırlanması
- Bölüm 19: 1982 Anayasasına Göre Olağan Dönemlerde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Sistemi
- Bölüm 20: 1982 Anayasasına Göre Olağanüstü Hal Yönetim Usullerinde Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması
- Bölüm 21.- Hak ve Hürriyetlerin Korunması

İKİNCİ ALT-KISIM: TÜRK İNSAN HAKLARI HUKUKU DOĞMATİĞİNİN ÖZEL KISMI

- Bölüm 22.- 1982 Anayasasında Düzenlenen Çeşitli Temel Hak ve Hürriyetler

ÜÇÜNCÜ KISIM.- ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU

- Bölüm 23.- Avrupa İnsan Hakları Hukuku

BU KİTABIN
GENİŞ HALI

İnsan Hakları
Hukuku, 568 s.

İnsan Hakları Hukukuna Giriş başlıklı bu kitap, üniversite öğrencileri için hazırlanmış bir ders kitabıdır.

Bu kitabın Birinci Kısımında "İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisi"; İkinci Kısımında "Türk İnsan Hakları Hukuku Dogmatîği", Üçüncü Kısımında ise "Uluslararası İnsan Hakları Hukuku" incelenmiştir. 22'nci Bölüm haricinde, kitabın bütününde tek tek hak ve hürriyetler değil, bütün hak ve hürriyetler için genel olarak geçerli olan kavram, kurum, sistem, ilke ve usüller incelenmiştir. Dolayısıyla bu kitap, 22'nci Bölümü dışında, insan hakları hukuku alanında bir "genel esaslar", bir "genel hükümler" kitabıdır.

Bu kitapta bazı yeni yöntemler kullanılmıştır. Her bölümde o konuyla ilgili ayrıntı sayılabilecek bazı bilgiler, metin içinde verilmek yerine "kutu" içinde verilmiştir. Bazı yerlerde yine kutu içinde "yannotlar" düşülmüştür. Keza metin içinde verilen bilgiler, bazı yerlerde ayrıca "tablolar" hâlinde özetlenmiştir. Aynı şekilde, metin içinde yapılan bazı sınıflandırmalar, "şema" veya "diyagram" olarak gösterilmiştir. Yine kitabımızda bazı yerlere o konuyla ilgili "resimler" konulmuştur.

Bu kitap yazılırken şu üç hususa dikkat edilmiştir: Hukukun saf teorisi içinde kalmak, aşırı içtihadî yaklaşımdan kaçınmak ve ayrıntılı mevzuat incelemesinden uzak durmak.

Ön Kapak Resmi: Dove of Peace flying from open hands by Loniel (Resin shutterstock.com'dan satın alınmıştır).

EKİN Basın Yayın Dağıtım
Şehrekiyeti Mah. Cumhuriyet Cad.
Durak Sok. No 2, Osmangazi- BURSA
Tel: (0224) 220 16 72 - 223 04 37
E-mail: info@ekinyayinevi.com

ONLINE SATIŞ
www.ekinyayinevi.com

ISBN: 978-625-7983-42-8

9 786257 983428